Історія Одного Дня

Достовірна Розповідь

Петро Валерійович Каменський
(1900 р.)

Переклад на українську та оформлення
Поплавський О. В.
місто Київ 2024

П. В. Каменскій.

ИСТОРІЯ ОДНОГО ДНЯ.

Достовѣрное сказаніе.

ЕКАТЕРИНОСЛАВЪ.
Типо-литографія М. С. Копылова. Проспектъ, собств. домъ.
1900.

П. В. Каменський
Історія Одного Дня
Достовірна Розповідь
Лікар-Стоматолог ВДОВ
Валентин Дмитрович
Єкатеринослав
Типо-літографія М. С. Копилова. Проспект, власний будинок
1900 Дозволено цензурою. Харьков, 25 сентября 1900 г.

Історія Одного Дня (Достовірна Розповідь)

Біля 20-х чисел березня 1868 року у місті Бердянську, у готелі *"Білий Лебідь"* орехівський третьої гільдії купець Поддубня, який торгував чаєм, дьогтем та салом, розповідав двум своїм знайомим, Мазіну та Колосовському, про зловісні пригоди, які стались із ним у місті Маріуполь. Серед слухачів був також третій чоловік, невідомий Поддубні, що також слухав розповідь; його звали ***Григорій Власов Ільяшенко***. Він був молодий чоловік років 33, блондин, зовнішньо нічим особливо собою не помітний, і ніяких, як мовиться у паспортах, особливих прикмет не мавший. Родом він був із міста Миколаїв: у час коли трапилась ця історія він жив разов із своєю жінкою в місті Бердянськ, де займався приватним чином креслярськими роботами у місцевого архітектора. До того як він прибув у Бердянськ Ільяшенко знаходився на службі в севастопольській інженерній команді морської будівельної частини як кресляр та був нагороджений, як це було підтверджено офіційними документами, бронзовою медаллю на Андріївскій ленті.

Розповідь Поддубні не була зв'язною. Він почав із пояснення, у чому полягало у місті Маріуполь особливе грецьке управління, але його пояснення були мало зрозумілі, бо вони зводились до повторення одних і тих же слів: каторжні грецькі порядки, прокляте грецьке царство тощо. Зрозуміло, що ці повторювані фрази, які переплітались із лайкою, ніяк не знайомили із установами, яким підпорядковувалось у той час грецьке населення. Насправді, ознайомлення із цими установами не є складною справою.

Переселені в кінці минулого століття із Кримського півострова греки заснували місто Маріуполь і 23 грецьких села. По пізнішим законодавчим актам они складали особливий грецький округ, і греки які його населяли підпорядковувались винятково створеній для них установі, яка називалась грецьким судом. Це була установа одночасно судова, адміністративна і поліцейська. Його компетенція розповсюджувалась тільки на греків, а інші національності у компетенцію цього суду не входили. Суд складався із голови, і трьох членів, які називались засідателями, секретаря і підпорядкованих йому столоначальників. Всі справи

вирішувались колегіально, і тільки згідно звичаю, але не по закону; практикувалось, що на одного засідателя покладались поліцейські обов'язки, на іншого обов'язки слідчого, а третій був відповідальний за господарську частину. Виключаючи секретаря і підпорядкованих йому столоначальників, решта складу суду вибирався грецькими поселенцями на трьохлітній період. Для цього один раз у трьохлітній період кожне із 23-х грецьких поселень надсилало у місто Маріуполь двух уповноважених, які, разом із представниками міста, вибирали частину складу грецького суду, тобто голову і трьох засідателей. Згідно звичаю, прийнявшому внаслідок своєї незмінної повторності силу закону, вибирався завжди той кандидат, який ставив виборцям більше вина. Так як у склад суду потрапляли більшою мірою люди, які не тільки не мали адміністративного та суддівського досвіду, але які були недостатньо освічені, поняття яких не йшли далі питань про *"паляницю та льон"*, то, для навернення їх на шлях законності та відповідного усвідомлення цих шляхів, влада призначала та надсилала із губернського міста Єкатеринослава спеціально до цього призначеного секретаря, який ще називався стряпчим та який мав відповідні прокурорські права.

Із подальшої розмови, що відбулася між відвідувачами готелю *"Білий Лебідь"*, можна було дізнатись, що в кінці 50-х і на початку 60-х років членом грецького суду був якийсь житель міста Маріуполь ***Логафетов***; він відповідав за поліцейську частину, і був, таким чином, адміністратором, в обов'язки якого входила задача поліпшення стану маріупольського грецького округу та його жителів. В цій своїй ролі він не залишив нічого пам'ятного своїм нащадкам. Але як поліцейський чин, який керував обходами під час ярмарок у Маріуполі, Логафетов став широко відомим; чутки пов'язували його ім'я із цілим рядом невеликих та більш суттєвих злочинів. Славнозвісні логафетовські обходи, які надовго збереглися у пам'яті нащадків, зазвичай полягали у наступному: під своїм керівництвом Логафетов збирав загін із сторожів грецького суду і тих молодих людей із міста, які під час ярмарок приходили в його загін у якості волонтерів. Із таким от загонов Логафетов і відправлявся на ярмарок "наглядати за порядком". Але насправді вся ця банда віддавалась розпусті, гульбощам та обжерливості, але що було добре, у ярмарочних шинках та трактирах цих охоронителів порядку безоплатно годували та поїли, пам'ятаючи про їх значення як начальників. Але шукати розправи і суда шукати було ніде, по дальності відстані від високого начальства, губернатора і по безплодності результатів розслідувань, які виконувались надсилаємими чиновниками-ревізорами. Одного разу, під час такого начальствованія на ярмарку із своїм обходом, Логафетов зустрів козака Капсуленко, який різко відповів на вимогу не курити. Відбулась свалка; Капсуленко впав, отримавши смертельну рану у бік, яка була нанесена йому дротиком, який Логафетов носив замість палки. Хоча смертельний удар і не був нанесений особисто Логафетовим, але одним із його поплічників, тим не менш, у місті Маріуполь усі передавали за достовірне, що засідатель - вбивця козака, що розслідування по справі про цей

злочин не дало ніяких результатів, внаслідок того, що Логафетов встиг схилити людей свого обходу до дачі брехливих свідчень, які його обілили. Чутки вказували на виверткість Логафетова перед старою слідчою владою та додавали, що Бог покарав деяких нечестивих, які брехливо свідчили після присяги; запевняли, що лжесвідки були уражені раптовою смертю зараз, після дачі хибних свідчень. Про всі ці викладені обставини Поддубня розповідав своїм слухачам. Одночасно передав він і їм і те, що особисто над ним пробив Логафетов у 1861 році. *"Приїхав я, значить, із товаром на ярмарок".* - каже Поддубня, - *"розторгувався на перший сорт, спустив усякого товару. Отримав чистоганом на гроші 5,015 рублів, сховав гроші під жилетку і, звичайно, напився п'яним, почав вимагати музику"...*

Коли в забрудненому сміттям ярмарковому трактирі три обірваних музиканта, які були озброєні двума інструментами, які були схожі на скрипки та бубном, тішили слух п'яного Поддубні, у іншому кутку того же трактиру, Логафетов із своїм загоном віддавався даровому обжерству та пияцтву. Затуманілий надмірної кількістю їжі та надмірно випитим, Логафетов почав бешкетувати та вимагати, щоби музику, яка тішила Поддубню, негайно почали би грати перед ним. І як би не був п'яний Поддубня, але він виступив захисником своїх прав, кажучи, що він заплатив за музику наперед, і що він не відпустить, *"аж поки вона не відіграє свого".*

Виникло непорозуміння, в результаті якого Поддубня виявився викинутим із зав'язаними назад руками у якийсь напівтемний чулан, названий арестантською камерою. Тут Поддубня заснув міцним п'яним сном, від якого прокинувся годин через п'ять, коли якийсь невідомий чоловік почав виштовхувати його на свободу. Жах охопив в'язня, коли він, намацавши у себе під жилетом, виявив відсутність грошей. Він одразу протверезів і зрозумів, що в кінец є розорений, оскільки там під жилетом знаходилась виручка за увесь повністю проданий товар, він тепер зрозумів, що тепер не було вже ні товару ні грошей. Залишилась злиденність. Поддубня звернувся за допомогою до місцевої влади, але це виявилось марним. *"Там прокляте грецьке царство"* - пояснював він своїм слухачам, - *"Логафетов багатий, у нього велика рідня, знайомства, наш брат тут нічого не вдіє"...* Писав Поддубня скаргу і губернатору, що визвало розслідування особо командированого чиновника, який, списавши багато паперу, так і не прийшов ні до якого результату. Загалом же скарги на Логафетова Поддубні та інших осіб, призвели його до усунення обов'язків члена грецького суда. Від цього, звісно, не було легше Поддубні: гроші його пропали. *"По світу спустив, проклятий... грабіжник"* ... - закінчив свою розповідь Поддубня, прикрасивши своє заключне слово тією багатою по своїм відтінкам лайкою, яка не допускається в печаті, хоча й тепер її нерідко можна почути на вулицях у великих навіть містах. Коли Поддубня закінчив, Ільяшенко втрутився у розмову. Він запропонував Поддубні *"узятись"* за його справу і пояснив, що раніше з успіхов вів перед начальством справи молокан. І дійсно, безперечними офіціальними даними встановлено, що Ільяшенко

відвідував колонії молокан, оглядав їх на манер ревізора-чиновника, виражав їм іноді своє благовоління, похвали і обіцянки про клопотання перед високим начальством у Петербурзі, якого, звісно, він ніколи не виконував і виконати не міг. При цьому варто зауважити, що Ільяшенко у цьому випадку діяв *"без усілякої користолюбної цілі і навіть без особливої спонукальної причини".* (Див. в архіві єкатеринославского окружного суда: журнал рішень за 1965 р. л. 29 л. д. 14 об).

На пропозицію Ільяшенко узятись за справу, Поддубня відповів відмовою, зауваживши... "із чем же вести справу, коли я залишився голим як сокіл!" "ну так знайте", заперечив Ільяшенко, "я вам цього самого Логафетова у кандалах через Бердянськ відправлю у єкатеринославську тюрьму!" До сих пір розмова відбувалась відносно спокійно і на ви, але, після слів, сказаних Ільяшенко, Поддубня впав у патетичний тон і перейшов на ти: "будь благодійником, замкни його у тюрьму, останню сорочку зніму, віддам!" ... закричав Поддубня. "Нічого не треба, тільки поставиш могорич", удавав із себе великодушного Ільяшенко, після чого раптово познайомлені обійняли один одного, і стали пити воду із знову принесеної пляшки. Біля цього сосуду об'єдналась уся компанія із чотирьох чоловік, і дружньо вела голосним шопотом якусь довгу розмову. День 5 квітня 1863 року був одним із тих весняних днів, коли зима робить останню вилазку супроти наступаючого літа. Було "сиверко", як каже наш простий народ; небо заволокло сірими хмарами, які не міг прогнати пронизаючий, ні на одну хвилину не ослаблюючий своєї поривчастості північно-східний вітер; степ не встиг ще покритись зеленню, і разом із сірим небом, представляв собою як би суцільну сіровато-буру масу. Якщо би не довгі дні, та не особливе весняне освітлення, яке, не дивлячись на хмари, що затулили сонце, таки відчувалось, то можна було би подумати, що пори Роки повернули назад, що наступив листопад місяць. Ледве з'явившийся "накат" по дорогам зіпсувався, завдяки дощу, що безупинно падав на землю. Посеред такої обстановки, у вказаний день 5 квітня, по дорозі із Бердянська в Маріуполь, верстах у двадцяти під останнього міста, їхала однокінна підвода, на якій сиділи вже відомі нам особи: купець Мазин, міщанин Колосовський та відставний кресляр Григорій Власов Ільяшенко. (Див. в архіві єкатеринославського окружного суда справу, що вступила в палату із олександрівського повітового суда разом із міскою ратушею про відставного кресляра із обер-офіцерських дітей Гр. Вл. Ільяшенко л. д. 12). Вони їхали більш ніж 50 верст по невеселій дорозі; їм залишалось до Маріуполя ще верст 25 такого ж невеселого шляху. Перед подорожуючими простирався ще той же степ - однорідний, сірий, без деревця, без будь якого пейзажу, на якому можна було б зупинити око. Але наші мандрівники відносились до цього байдуже і сиділи на своїй жалюгідній повозці, бувши в тій апатії, що оволодіває мандрівником, добре наперед знаючим, що ніякими зусиллями, хитрощами, благаннями не скоротити і не змінити довгих виснажуючих годин шляху посеред мовчазного степу. Біля чотирьох годин після полудня Ільяшенко та його товариші під'їхали до Маріуполя і зупинились у передмісті міста,

на Маріїнській стороні, в одній із непомітних хатинок; готелів тоді у Маріуполі не було і приїзджаючі зупинялись у приватних квартирах. Того ж дня ввечері, коли вже стемніло, Ільяшенко розшукав будинок Логафетова і приїхав до цього останнього. (журнал рішення єкатеринославської палати уголовного суду за 1865 р., л. 29). Як ми вже знаємо, Логафетов у той час не був владою: він був усунений від посади члена грецького суда. Тим не менш він жив у своє задоволення: був холостий, багатий, не особливо старий, йому було десь 50 років, хворобами не страждав, у місті мав багатих та сильних родичів, серед яких він був свій та дорогий їх серцю чоловік. Словом жилось йому добре, безтурботно, спокійно; його службові подвиги його не тривожили, бо ж усі розслідування про його минулі діяння скінчились зовсім щасливо: ні про які судове переслідування не було й мови. Ось чому Логафетов зверхньо віднісся до Ільяшенко, коли той став йому пояснювати, що йому загрожують неприємності по скаргам Поддубні, і коли Ільяшенко запропонував йому свою допомогу для владнання цієї справи. В кінці кінців Логафетов грубо вирядив Ільяшенко та закриваючи за ним двері, пропустив повз вуха звернений до нього вигук: “ти мене ще згадаєш!”... Зрозуміло, що цим словам Логафетов не надав рівно ніякого значення.

Mihi non pudet fateri nescire, quod nesciam і мені не соромно зізнатись, що у мене немає вміння писати творчо, створюючи художні типи, частково розкидані у життю. Якщо би я володів таким вмінням, я надав би перевагу зображенню описаних подій у формі комедії або драми, і в цьому місці зображення дійсності опустив би завісу, закінчивши І-й акт.

Потім я почав би 2-й і останній акт, таким чином внесши більше інтересу і життя у цю роботу; але, на жаль, це не під силу мені; я є лише смиренний літописецьпротоколіст, і відновлюю забуту і, на мій погляд повчальну історію по тому способу і прийому, як складають звичайний судовий або поліцейський протокол. При цьому я використовував безсумнівні документи, що зберігаються в архіві єкатеринославського окружного суду, дозвіл на переглядання яких був мені люб’язно наданий поважним головою названого суду І. Ц. Патоном; потім я маю у своєму розпорядженні знайдену моїм шановним товаришем уїздним членом таганрогзського окружного суду В. С. Станкевичем кореспонденцію “Сина Вітчизни” за 20 травня 1869 року та передану ними мені; накінець я широко користувався свідчими показаннями деяких старожилів міста Маріуполь, які були не тільки безпосередніми свідками, але навіть учасниками описуваних мною подій.

Користуюсь нагодою приношу мою глибоку вдячність цим старожилам, із яких деякі не побажали, щоби я згадував їх імена; я їм дякую за їх довгі, детальні свідчення та головним чином за вражаючу вірність та точність їх свідчень, у чому я переконався співставлюючи їх покази документальними даними, які зберігаються в архіві єкатеринославского окружного суду. Після цього пояснення продовжую перерваний протокол. 6 квітня 1863 року писар, що завідував канцелярі-

єю ***“Начальника Маріупольської команди внутрішньої стражі”***, в установленому порядку, у 8 годин ранку, з’явився у невелику кімнату, на дверях якої був прибитий напів-лист паперу із криво виведеним великими літерами надписом: “Канцелярія”. Писар був із молодих; цю посаду він займав тільки із 1862 року. Раніш він входив у склад команди, що була сформована у місті Єкатеринославі із 40 рядових; команда була сформована в 1858 році, і в тому ж році була надіслана у місто Маріуполь під головуванням її постійного начальника капітана Лисенко. В команду, про яку йде мова, входили солдати найкращої репутації, що мали нашивки. По свідченням старожилів у той час панувала найсуворіша воєнна дисципліна: “достатньо було чихнути во фронті, щоби отримати в морду від начальства”, привожу справжні слова одного бувшого солдата команди. Варто зауважити, що, даючи такі свідчення, старожили із бувших солдат тим не менш додають: “жити було прекрасно”. Потім вони пояснюють що всі знали одне одного, що “не було крадіжок, грабунків, шахрайства, готелів та візників не було”. Очевидно, значить, що витівки та злочини Логафетова не йшли у рахунок: ймовірно, їх ігнорували через повагу до його стану як начальника. Писар військової команди відрізнявся як зразковий “службіст” і за зразкове виконання дисципліни, у 1860 році, був зроблений унтер-офіцером. Обов’язки писаря він виконував із тою же незмінною старанністю, з тим же строгим виконанням дисципліни, як і обов’язки рядового. Прийшовши 6 квітня у свою канцелярію, писар підійшов до великої, незграбної грубо зробленої косої шафи, дістав із неї декілька товстих зошитів у потертій палітурці і поклав їх на тут же стоявший великий стіл, такий же незграбний як і сама шафа. Потім, обмакнувши у бульбашку із чорнилом гусине перо, він став цією скрипучою зброєю виводити букви на сірому, трохи мохнатому і схожому на войлок папері, із якого були зроблені книги для вхідних та вихідних паперів. “У той час” (так показує бувший писар, який зараз щасливо проживає у місті Маріуполі)

> ***твердою ходою, не поспішаючи але і не сповільняючись, входить охайний солідний із бравим виглядом панок років тридцяти; зросту він був вище середнього, блондін, одягнений у поганеньке пальто світло-коричневого кольору, помітно потерте; у такі пальто зазвичай наряджені приказчики, що стоять за прилавком***

Невідомий, увійшовши у канцелярію, привітався із писарем; останній встав, витягнувся, поклонився, мовчки сів і знову почав старанно виводити букви, але душа його була вже охоплена якоюсь неясною тривогою. Писар відчув, що незвичайна поява невідомого пана є неспроста. Між невідомим і писарем у цей час зав’язався наступний діалог.

Невідомий: - Хто є начальник?

Писар. - Штабс-капітан Лисенко...

Невідомий. - Чи добре відноситься до солдат?

Писар. - Так точно, все є добре, дозвольте доповісти начальн...

Невідомий (різко обриваючи). - Не треба залишся... Чи є писальний папір?

Вже після другого питання писар дав зрозуміти, що передчуття його не обмануло; йому здалось очевидним, що перед ним якийсь великий начальник, ***"бо ж ніхто інший як тільки начальник почне питати, як відносяться до солдат"***; від цієї думки він захвилювався, ***"весь затрясся"*** і дрожачою рукою поклав на стіл 6 листків білого паперу.

Тим часом, "великий начальник" вже віддав сухо наказ:

- Напиши на цій бумазі, що я скажу...

Острах охопив писаря, у голові промайнула думка: втекти, але це була лише думка без рішучості; насправді писар боявся тронутись із місця. Він тільки зміг сказати тихим, вмовляючим голосом:

- Дозвольте доповісти начальнику команди.

Але на це благання невідомий ще більш сухо, підвищивши голос, відповів:

- Не треба... пиши!

Писар покірно сів перед листом білого паперу. Невідомий, поглядуючи у пам'ятну книжку, вийняту із внутрішньої кишені свого верхнього пальто, став диктувати, а писар записувати наступне:

> ***Даною мені владою Государя Імператора Всеросійського Олександра Миколайовича, у Царському Селі, 18 травня 1862 року, лицем і іменем якого наказую: бувшого засідателя сього суду Миколу Логафетова за грабіж та смертовбивство***

Але сили писаря йому зрадили. Вже коли він виводив слово: ***"Государя Імператора"***, йому сперло дух і від відчував, як земля відходить із-під його ніг. Коли ж були згадані злочини Логафетова, про які шопотом і чомусь із острахом мовилось у місті, немовби усі були співучасниками його злочинів, писар усією своєю сутністю зрозумів, що перед ним - персона що має велику владу, і так захвилювався, що його руки із гусиним пером посеред стиснутих пальців застрибали на папері. Розпочатий лист був зіпсований чорнильною кляксою що з'явилась на ньому і до невпізнанності потворно виведеними буквами останніх слів, що відображали стрибки руки на папері. Невідомий перервав диктант і владно сказав писарю:

- Встань, приведи себе у порядок, пройдись по кімнаті, не треба дрейфити!

Поки писар приводив себе у порядок, невідомий став коло дверей, відрізавши таким чином шлях до втечі.

- Ну, тепер пиши, - знову наказав невідомий, і, після вписування на чистий лист вже написанного, продовжував диктувати наступне:

> ***і взагалі за всі зловживання позбавити усіх прав власності із засланням на Алтайські заводи у вічні робітники, маєток продати із***

публічного торгу і задовольнити усіх боржників і претендентів; а решта потім повинна надійти у скарбницю

Переглянувши написане невідомий власноруч "підписує" його так:

"Уповноважений Государя мого, вірноподанний Григорій Власов Ільяшенко. Маріуполь, квітня 6 дня, 1865 року" Підпис цей не справив враження

на писаря, який, після пережитих тривог, перестав тимчасово реагувати і тільки пасивно продовжував писати під диктовку ще два накази, текст яких я приведу в точності трохи далі.

Усі три накази, написані на 3-х окремих листах, Ільяшенко сховав у внутрішній карман свого пальто: ставши впритул перед писарем і сказавши "дивись" розстібнув верхні пуговиці жилета і вийняв із-під нього складний медальон із червоної міді, що висів на Андріївскій ленті. У цьому медальоні був портрет Государя і під кришкою кусочок білого паперу на якому був надпис: ***"так бути цьому, Олександр 2-й, Царське село, 17 травня 1862 року"***. Ці слова були написані звичайним почерком Ільяшенко, як це було засвідчено судовою експертизою і як це було очевидно потім для усякого хто бачив цей підпис. (Журнал рішень Єкатер. Палати кримінального суду за 1865 рік, л. 29)

"Дивись", казав Ільяшенко; наступаючи на писаря:

ти знаєш, хто я є такий, бачиш, чим я є нагороджений від Государя. Знай, що якщо ти сповістиш начальника команди до ревізії мною суда, сьогодні ж ти будеш повішений!

Із цими словами, що були виголошені із зловісним грізним шопотом, Ільяшенко швидко вийшов із канцелярії. У писаря віднявся дух, знову потемніло в очах, застучало у голові: не донести начальнику - біда, донести ще гірше, промайнуло у його свідомості; непорушний, мовби скам'янілий, залишився він у своїй канцелярії, немовби тисяча залізних ланцюгів прикували його до місця.

Микола Фотієвич Логафетов, не звернувши ніякої уваги на загрозу майже виштовхнутого ним із свого дому Ільяшенко, зранку вже забув про нього зовсім.

Як зазвичай добре виспавшись, він встав рано не поспішаючи почав одягатись, поверхнево вмився і почав спокійно чаювати.

Години коло 10 ранку він відправився у сусідню лавку свого приятеля К...нова, де він був кожного ранку і де кожного ранку приятелі вели одну і ту ж бесіду. По-перше, вони казали, що жилось би набагато краще, якби завжди можна було би бути певним у тому щоби купити товар дешево і продати дорого. По-друге, вони обоє печалились одне одному в тому, що в Маріуполі починають селитись прийдешні із різних куточків Імперії, не греки; за ними, казали між собою приятелі, і на базарі не встигнеш нічого купити; при цьому вони згадували, як дотепно їх спільний друг, деякий місцевий обиватель, висловив протест проти такого кричущого стану речей. Цей їх друг, йдучи на базар купляти курку, побачив, що одна

із знову заселившихся російських жінок поверталась із базару і несла в корзині курку.

Таке попередження намірів грецького поселенця збурило його дух; він зупинив свого конкурента у справі покупки курки і, вихопивши із корзини птицю, кинув жінці 20 копійок, причому був настільки галантний, що надав їй пояснення свого вчинку: “за вами чортами нічого не встигнеш купити!” “Ще 20 копійок сплатив”, додавав Логафетов тим тоном, із якого безумовно випливало, що він особисто обмежився лише б тільки відібранням курки без усяких подальних дій. Особливо ж і Логафетов і К-в у своїх співбесідах обурювались тією обставиною, що прийдешні відкривали у місті лавки і були у торгівлі небезпечними конкурентами. У той порівняно недавній час умови суспільного життя в Маріуполі не були схожі на сьогоднішні.

Сьогодні смішно говорити про Маріуполь, як винятково грецьке місто; у ньому немає серьозної різниці по національностям: усі обивателі цього міста поступово змішуються і у всілякому випадку положення усіх обивателів рівні перед законом і владою. Але тоді по свідоцтву старожилів, справа була інакша. Прийдешні не греки, складали незначну меншість, яке побоювалось греків, які представляли більшість, силу, з якою не могли боротись нові поселенці. Крім того, греки мали своє самоуправління, свою обумовлену привілейовану організацію, яка не розповсюджувалась на невихідців із Криму. Останні підкорялись загальним дореформенним закладам, під дахом яких жилось нелегко. Так продовжувалось до початку сімдесятих років, коли введено було міське положення на загальних підставах. До цього ж часу греки, вихідці із Криму, займали панівне становище, а інші жителі пригнічене. Греки були невдоволені прийдешніми, а останні їх побоювались і мали до них недобрі почуття. Отже, Логафетов і К-ов розпочали свою звичайну розмову; на цей раз вона була скоро перервана оскільки із грецького суду прибіг старий сторож і на турецькій говірці (багато із греків поселенців і тепер зберегли цю говірку) просив передати Логафетову, щоби він поспішив прийти до суду, що його вимагає головуючий Попов. Логафетов поїхав до суду абсолютно спокійний. Було і раніше, що його вимагали іншого разу бути присутнім для деяких неважливих пояснень, які він міг надати, як бувший член суду; правда, що частіш ці пояснення переводились із місця на співбесіди по душі, якими цілковито затуманювалась головна ціль визову. Ось чому, навіть не без деякого задоволення, Логафетов попрямував у присутність, передчуваючи хоча й завжди одну і ту ж, але тим не менш завжди однаково для нього цікаву розмову про торгівлю, про “пашеницю”, про шкідливих нових людей, які недавно оселились в Маріуполі. У цей час один із таких нових поселенців, поважний купець -ов (який зараз щасливо проживає у Маріуполі, і який розвинув і у багато разів возвеличив своє підприємство) прийшов у свою лавку і сів як звичайно на табуреті, який стояв біля дверей, що виходили на вулицю. Накрапав мілкий дощ, але вітер, що люто дунув напередодні із північно-східної сторони, змінив напрямок, і почав дуну-

ти із південного сходу і у повітрі почала розливатись весняна, оживляюча світ, м'якість; попередній холодний день виявився насправді останнім приступом зими, що втомила непристосованих до холоду жителів півдня своїми довгими бездіяльними днями. Купець -ов, дивлячись на вулицю, посеред мертвої тиші, гучно передавав собі свої враження:

І куди це Іван Павлович (начальник інвалідної команди, капітан Лисенко) поїхав у дрожках? А ось за ним чотири солдата біжуть, рушниці тримають під шинеллю, щоби дощик не замочив. А посеред то усіх ось як шкандибає ногами старий солдат цирюльник: йому ж сердешному, старому та кволому, не легко встигати за стройовими!

Так у думках купця -ова відбилось побачене ним на вулиці і він залишився сидіти спокійно на своєму місці, бездіяльно і розсіяно роздумуючи на тему: а куди це поїхав Іван Павлович?

Ці роздуми були по сплину деякого проміжку часу, перервані появою мастерового Анохіна, який мав очманілий вигляд. У згоді із його незвичайним зовнішнім станом були і його дії: увійшовши у лавку, він почав, без усіляких до того збуджуючих причин, прискорено та старанно хреститись.

- Чого хрестишся? - спитав здивований купець -ов.

У відповідь посипались окремі слова: *Чудеса Капітан! Саблю наголо!.. Чотири солдата?.. Логафетов тощо*

- Ти зійшов із розуму. - перервав безладний потік слів купець -ов і відвів відвідувача у сусідню кімнату, де шопотом Анохін продовжував настільки дивно розпочату розповідь.

Я вже помітив, що коли справа заходила про діяння Логафетова, то маріупольські обивателі говорили шопотом і із страхом, немовби вони були співучасниками Логафетова. Анохін же не тільки засвоїв цю спільну усім звичку, але над тим був приведений у тремтіння побаченим і боявся як би не бути відповідальним за те, що він розповідає побачене... Зрештою, відновлювати події по уривчастим словам і фразам Анохіна я не берусь і віддаю перевагу повернутись до точного достовірного матеріалу який є у мене в наявності.

Ільяшенко, залишивши писаря у канцелярії, поїхав у грецький суд; там він застав одного столоначальника кримінального відділення суду, Могулянського. Останньому, як кажуть, Ільяшенко одразу поставив питання ребром і наляг на нього із стрімкістю. "Де голова і члени суда"? - "Склад суду виїжджає сьогодні для розбору справ у Ялту". - "Ви коронний"? (тобто чи на коронній службі чи виборний). - "Так, коронний"... Ільяшенко показав портрет Государя, після чого столоначальник перетворився у втілені питальний та окличний знаки. "Ні слова"! - грізно крикнув Ільяшенко. - "Терміново послати за головою і членами!" Столоначальник бігом кинувся виконувати наказ. Склад суду (голова і три члена) у цей

час складався із людей поважних, навчених, так сказати, роками. Один секретар був молодий, але зате він був умудрений знанням на пам'ять деяких законів і особливо циркулярів; це визнавали всі і більш за всіх впевнено сам секретар.

Члени грецького суда, треба визнати, при всій солідності, страждали повним невмінням складати судження про справи, які підлягали їх розгляду, але це не перешкоджало діяльності названої установи, бо ж в цьому випадку виручав секретар із своїми циркулярчиками і законами. Він писав визначення, посилаючись на проставлені ним статті, а голова і члени суду повільно і старанно їх підписували, не вдумуючись у їх зміст, що однак не затримувало розгляд справи. В іншому секретар нічим визначним не виділявся. Можна тільки відмітити, що вже поперед знання законів він також зрозумів, що як закони так і циркуляри існують лише для догоди начальству. Не пройшло і двадцяти хвилин після уходу Могулянського, як закехавшись, але вже у справжній одежі і при відповідному знаку, з'явились: голова, три члена суда і секретар. Ільяшенко продовжував діяти із тою же стрімкістю, з якою він звернувся до столоначальника. Ледве привітавшись, він вручив голові той наказ, який він продиктував писарю і текст якого наведений вище. Голова навів очі на вручений йому папер; думав він туго, повільно, але все ж таки досить скоро зрозумів, що сталась біда, і на душі у нього похолоділо; він не знав, що сказати, що робити. Ільяшенко вивів його із стану нерішучості, вимагаючи дати йому надійну людину, із якою він міг би надіслати важливу і секретну бумагу начальнику команди, капітану Лисенко. Голова покликав одного із сторожів, якому Ільяшенко і вручив у запечатаному конверті другий наказ, заздалегідь написаний під його диктовку, писарем інвалідної команди. Голова і російською і турецькою говіркою напучував надісланного настановами. Ільяшенко потім об'явив голові, що суд не поїде сьогодні у Ялту, так як йому треба буде зайнятись розглядом надзвичайної державної справи про Логафетова, якого Ільяшенко почав вимагати негайно визвати у присутність суду. Інші невизначені, але наставлюючого характера, загальні вказівки увесь склад суду вислухав, стоячи і мовчки, знаходячись у стані людей, яких сильним ударом вдарили по голові.

Капітан Іван Павлович Лисенко був старий служака: іще до севастопольської війни він служив у кантоністах і за старанну службу був призначений фельдфебелем селенгінського піхотного полка. Під час севастопольської війни він хоробро бився, був поранений і зроблений у чин підпоручика зі старшинством. Коли у 1858 році була сформована команда із сорока рядових, чотирьох унтер-офіцерів, до яких згодом були додані один барабанщик і один цирюльник, Лисенко, у чині поручика, був призначений начальником цієї команди. У тому ж 1858 році команда із Єкатеринослава здійснила перехід в Маріуполь, де і залишалась під начальством Лисенко, нашвидкоруч підвищеним у капітани. Таким чином у маріупольському окрузі капітан Лисенко виявився єдиним і владним представником

воєнної влади. Лисенко здавався справжнім богатирем: в плечах сажень, грудь як великий котел, а ростом він був вище на голову кожного із нижчих чинів своєї команди і навіть кожного із обивателів міста Маріуполя; голос його визивав збурення навіть неживих предметів. Лисенко міг пити, але завжди був тверезий і до своєї служби відносився строго; знав і виконував дисципліну досконало. На парадах, під час маршировки, при фронті священнодіяв. До солдат відносився строго, справедливо і турботливо. Виконання дисципліни вимагав невблаганно і карав за будь-яке найменше її порушення, яке в кінець розстроювало стан його духу. Навіть найкращого і зразкового унтер-офіцера він покарав на перший же день Світлого Свята за те, що він на параді, будучи поставлений супротив яскраво-весняного сонця, "натужився" і чихнув, після чого Лисенко, розгнівавшись, зараз же зупинив парад, вважаючи справу зіпсованою. Лисенко звик, вмів та любив виконувати беззаперечно накази і при цьому знав усе, що від нього вимагалось. Одного він не знав і не вмів робити за повної відсутності практики у цьому відношенні: він не вмів думати, і усією душею ненавидів таке положення, коли він був змушений відповідати на питання як учинити, бо ж він міг тільки діяти, але не обговорювати, як вчиняти. Так, наприклад, якби він отримав наказ перебити маріупольських обивателів, йому легше було би виконати таку вимогу, ніж обговорювати і роздумувати над питанням, чи треба і чи можливо виконати такий наказ. Жінка Лисенко, Дарія Кондратіївна, була поважна дама, сорока восьми років (Арх. єкатер. окружного суда, вказане вище діло, л. д. 64). Грамоти вона зовсім не знала. Принаймні, під її показами, що були дані слідчій владі, замість її підпису значилась відмітка слідчого: "неграмотна". Але вона була незрівнянна господиня, життя якої клопітливо протікало посеред незмінно щоденно чередуючих турбот про кухню, погріб, про соління, про борщ тощо. Гігант капітан Лисенко по зовнішності був під пару своїй жінці. Як майже усі чоловіки, капітан трохи побоювався своєї жінки; остання мала пошанування, головним чином, до начальственного положення свого чоловіка і менш до його особистості. Незважачи на свій розумовий нерозвиток, капітанша зовсім не відносилась до служби та діяльності свого чоловіка із тою презирливою зарозумілістю, якою нерідко нагороджують зовнішньо пристойні, але в душі полудикі жінки, що вийшли заміж за письменників, художників, мислителів і тому подібних видатних людей.

Дарія Кондратіївна була нерозвинена, але не мала дикої душі, що була б здатна до руйнування. Тому вона мирилась, як із необхідністю, і з фронтом, і з маршируванням і з бумагами із канцелярії що приносились на квартиру до капітана. Великим необхідним злом капітанша вважала папери що приносились додому, бо вони завжди визивали деяке занепокоєння і тривогу капітана, а через те і деякий безлад у домі: капітан, поглинений підписанням паперів, запізнювався до обіду, кричав, звав, віддавав розпорядження тощо. Мирячись із усім цим, Дарія Кондратіївна, хоча і не висказувала, все ж таки дивилась в глибині душі на всі

ці папери і хвилювання як на справу пусту; вона розуміла, що із всього цього не вийде ні хорошої начинки для пирогів ні солінь ні борщу.

Ось чому, коли вона перша зустріла надісланного із грецького суду із наказом Ільяшенко, вона байдуже та зневажливо прийняла папір двома пальцями так щоби на папері залишилось поменше бурякового квасу, у який були змочені її руки, і кинула цей папір на просякнутий жиром кухонний стіл. Про цей момент ось як свідчить сам капітан Лисенко. Приводжу справжнє його свідчення, зберігаючи його стиль та орфографію:

Наказ Ільяшенко надісланий із суду невідомим чоловіком, переданий в руки моєї жінки на ганку під час перебування її у кладовій... вона сказала мені, що вимагають у суд, сама ж вона каже, понесла продукти на кухню, в той час як я був у іншій кімнаті перевдягався із одежі (Л. д. 60 вказаної вище справи)

Текст цього наказу, написанного як ми знаємо, писарем команди, під диктовку Ільяшенко, був наступний:

Государ Імператор височайше повеліває дозволити, в Царському селі, 13 травня 1862 року, наказав вам виконати мою вимогу, по відношенню до спокою і припинення зловживань в Новоросійському краю. Зараз доручаю Вашому благородію підготувати із ввіреної вам команди чотири чоловіка з одним унтер-офіцером і одного нестроєвого цирюльника, при яких повинні знаходитись пара кандалів і арестантська одежа. Усі прописані нижчі чини і ви сами особисто зобов'язані з'явитись у ту годину та хвилину як отримаєте сей наказ, в маріупольський грецький суд, де, прийнявши злочинця, із першим етапом відправити до місця призначення із строгим караулом, а також доручаю вам на майбутній час, у випадку важливих пригод в Маріуполі і найближчих до нього околицях, негайно доповісти міністру внутрішніх справ, статс-секретарю Валуєву, пропустивши свою пряму дистанцію.

Після того слідував підпис Ільяшенко, тотожній із підписом на першому наказі, тільки після нього рукою Ільяшенко було додано: ***"В десять годин одинадцять хвилин, місто Маріуполь, шостого квітня, 1863 року"***. У своїх подальших показах капітан зізнається, що він не звернув увагу на ту обставину, що наказ написаний добре йому відомим почерком писару його команди. Відбулось це внаслідок того, що слова наказу: *"Государ Імператор височайше повеліває дозволити"* сильно *"потривожили"* капітана.

По показанням старожилів, внутрішня тривога Ільяшенко проявилась назовні наступним порядком: голосом, здатним на смерть забити не підготовленого

слухача, капітан став кричати: *“одягатись, одягатись”*!... Багатократним повторенням цього слова капітан хотів пояснити, щоби йому швидше допомогли одягнутись у парадну форму.

Дарія Кондратіївна, хоча й звикла була до голосу свого чоловіка, однак підскочила декілька раз на місці, як токуючий тетерів, злякана нечуваним ще настільки сильним криком капітана: вона навіть вронила на землю ті “продукти”, які тримала в руках; тим не менш вона скоро оправилась і попрямувала до капітана, який, поспішаючи, ніяк не міг владнати із перевдяганням у парадні вузькі штани. Її допомога була дуже доречна її чоловіку, який задихався від хвилювання. Поки він остаточно підправляв себе, Дарія Кондратіївна встигла віддати наказ кучеру, щоби він запряг коня і покликав чотирьох солдат, цирюльника і барабанщика.

Хоча хвилювання і поспіх і завадили діяти з тою швидкістю, яка потрібна військовим людям, тим не менш капітан достатньо скоро з’явився на дворі у потрібному стані і, не втрачаючи ні хвилини, став на чолі чотирьох застиглих перед ним солдат, цирюльника, і барабанщика, з якими і рушив в тому самому порядку, в якому їх бачив купець -ов, коли він із своєї лавки дивився на вулицю. Капітан, опинившись на вулиці і освіжений злегка крапаючим дощем, опанував себе від хвилювання і відчував у своїй душі ту відвагу, ту рішучість діяти негайно, якою він відрізнявся в геройські дні севастопольської війни, коли треба було сходитись віч-на-віч із ворогом.

Після того як по наказу Ільяшенко із грецького суду був надісланий один надійний чоловік з відомим нам наказом до капітана Лисенко, а інший - за Логафетовим, сам Ільяшенко не втрачав часу. Спочатку він наказав голові про себе уважно вчитатись у переданий йому наказ № 1-й, яким, як нам відомо, Ільяшенко постановив заслати Логафетова ***“на алтайські заводи у вічні робітники”.*** Після того він наказав збентеженому і в глибині душі роздираємому сумнівами секретарю суду, стряпчому Хартахаю, скласти від імені грецького суду наказ про засудження на каторгу Логафетова.

Секретар лякався і від незвичайного складаємого ним вироку, і, як йому здавалося, від несумісності визначення суду з відомиими йому законами і циркулярами, і, що було найголовніше, від стрімкості дій суду, що усувала будь-яку судову логіку. Але Хартахай у цей важкий момент не забув надійно засівшої у його душі ідеї, що все повинно робитись для догоджання начальству, і він вирішив не суперечити Ільяшенко, тим більше, що останній прибіг до досить грізних викрикувань і понукань, коли секретар прийшов у сум’яття. Ось чому визначення доволі швидко просувалось вперед, супроводжуване іноді і схвальними вигуками на кшталт: *“так, вірно, пиши далі”...* та було закінчене до приїзду капітана Лисенко. Сталось так, що у присутність грецького суду капітан Лисенко війшов майже одночасно услід за Логафетовим. Таким чином, усі головні діючі особи цієї драми виявились зібраними разом один проти одного, і така їх зустріч ви-

явилась у великій мірі сприятливою для місії Ільяшенко. Це випливає із наданих опісля пояснень діючих осіб щодо питання про виникнення *"сліпого вірування"* у *"лжеуповноваженого Ільяшенко"*. Капітан вірив тому що був покликаний у присутственне місце, де все виконувалось згідно наказам Ільяшенко (там же л. д. 17 об.). Голова суду вкінець увірував, завдяки *"раптовій появі начальника інвалідної команди капітана Лисенко, та ще й із солдатами і в парадній формі"*; члени суду увірували *"дивлячись на голову і секретаря Хартахая, які підкорялись наказам Ільяшенко"*. (Там же л. п. 16 об.). Нарешті голова Попов, в останніх своїх поясненнях ще вказував, що зміцненню віри у *"лжеуповноваженого"* сприяв і Логафетов, який *"стояв із винною головою, як справжній винуватець"*. Правда, таке пояснення визвало обурення Логафетова, який подав скаргу на Попова і писав, що ці слова Попова він "приймає за навмисну образу принесену письмово; мимоволі схиляюсь до підозри" (там же л. д. 69—72), - продовжував він жалітись, що Попов діяв неспроста, що у нього були задні думки... Але останні, по ретельному розшуку, не були знайдені. Як тільки капітан Лисенко увійшов у присутність суду, услід за Логафетовим, як Ільяшенко, показуючи пальцем на Логафетова, твердим і рішучим голосом звернувся до капітана: *"іменем закону наказую вам арештувати Логафетова"*. Рішучість діяти проявилась назовні: капітан вихопив шаблю із піхов і, тримаючи в руці цю зброю піднятою вверх, громовим голосом скомандував солдатам стати з рушницями біля дверей і нікого не впускати і не випускати із присутності суду. Наступила пауза, Ільяшенко один порушив наступившу гробову тишу та об'явив секретарю, що він повинен приготуватись до прочитання визначення суду. Хартахай зараз же піднявся і почав, не чекаючи подальших пояснень, без усілякої урочистості, монотонно читати написаний їм вирок. Ільяшенко з місця його обірвав і грізно закричав: *"Хлопчику, служби не розумієш! Не знаєш як та коли треба читати!"*... Миттєво відновилась мертва тиша. Ільяшенко дістав із-під сюртука медальон із портретом Государя і, тримаючи його перед собою, зкомандував: *"На караул!"* Шабля капітана Лисенко зробила вольт в повітрі і він сам, рівно як і його солдати, перетворились на застиглі статуї. - *"Тепер можеш читати, тільки дивись розумно читай"*, - строго звернувся Ільяшенко до секретаря; останній на цей раз успішно прочитав вирок, який кореспонденту "Сина Вітчизни", в номері від 20 травня 1869 року, передає *"на пам'ять нащадкам, як неймовірний документ у літописах суду"*. Приводжу це визначення суду дослівно, без скорочень. Ось воно:

> ***1863 року, квітня 6 дня. Згідно Наказу Його Імператорської Величності, маріупольский грецький суд вислухав наказ уповноваженого Государя Імператора Всеросійського, Григорія Павлова Ільяшенко, від 6 квітня, у якому оголошено по даній йому Государем Імператором владі в Царському Селі, 18 травня, 1862 року, лицем і іменем його Величності повеліває: бувшого засідателя цього суду Миколу Лога-***

фетова, за грабунки та смертовбивство, і взагалі за всі зловживання, позбавити усіх прав власності із засланням в алтайські заводи на вічні робітники, а маєток його продати з публічних торгів і задовольнити усіх боржників і претендентів, а решта потім повинна надійти у скарбницю. Наказали: рішення це оголосити бувшому засідателю цього суду Логафетову і передати його, згідно особистому наказу пана уповноваженого, у розпорядження начальника маріупольської інвалідної команди, штабс-капітана Лисенко, а виконуючому посаду засідателя Ганжі предписати описати і оцінити увесь маєток Логафетова і опис надати в суд. Голова Микола Попов. За секретаря А. Ганжі, засідатель Оксюзов, виконуючий обов'язки секретаря і стряпчого Хартахай. У присутності маріупольського грецького суду постанову затверджую. Уповноважений Государя Імператора вірноподанний Григорій Власов Ільяшенко. 6 квітня 1863 року в $11^3/4$ ***годин слухали та підписали.***

Обставини, які будуть вказані у подальшому викладенні виявлять, що приписка Хартахая: *"незгоден на виконання і буду телеграфувати начальнику губернії"*, є більш пізнього походження. Початкове визначення суду було написано без таких ліберальних оговорів і, після скріплення цього вироку підписом Ільяшенко і його голосним вигуком: *"бути сьому"*, почався негайно обряд приведення вироку у виконання.

— ***Цирюльника, бритву, барабан!*** — швидко і голосно зкомандував Ільяшенко.

Цирюльник, тут же стоявший поруч солдат, зблілнів: бритва була їм забута похапцем на квартирі команди.

Барабан тільки числився при команді, але насправді його не було.

Не даючи пояснень, цирюльник вилетів із присутності суду і що було духу побіг на квартиру за бритвою. У два кінці йому прийшлось перебігти більш версти, але він себе не жалів і через деяких 10 хвилин повернувся ще більш зблідлий, без дихання, тримаючи у дрижачих руках якусь обідрану, покриту зазублинами бритву.

Поки йшли короткі приготування до обряду виконання вироку, Логафетов переживав важкі хвилини. У першу мить він не повністю усвідомлював участь що його очікувала: він хотів вірити і вірив, що сталось якесь неприємне непорозуміння, яке саме собою роз'ясниться; але хід подій із його стрімким натиском підривав цю віру. Страх і відчай в кінці кінців охопили бувшого засідателя суду; він не знав, що робити, що сказати на свою користь і у цьому пригніченому стані, місцевою турецькою говіркою звернувся, у пошуках за допомогою до голови суду, але той не виявився добрим розрадником: вказуючи на Ільяшенко, голова тільки сказав: - Влада його вище закону. Погляд Логафетова випадково впав

на принесену бритву і це викликало в нього думку заявити Ільяшенко, ***“що, начебто, тепер не велено голити”.*** Стряпчий Хартахай, призвичаєний вказувати грецькому суду закони та давати пояснення, додав від себе:

- Гоління відмінено.

Цього Ільяшенко не міг пробачити і він сердито розніс стряпчого, довівши його до стану справжнього сум’яття.

- Хлопчисько! - кричав Ільяшенко, - *нічого не розуміє; відміняється голити тих хто під вартою, а кримінальних злочинців, засланих по конфірмації куди треба, потрібно голити як і раніше!*

— Почекай, — переводячи подих додав суворий ревізор, - *доберусь і до тебе потім і тобі не оминути Сибіру!*

Останні слова якось по особливому глибоко запали в душу стряпчого; він подумав: *“Хто не без гріха... а що раптом якщо... усяка людина у волі начальства”.*

Шансів на спротив у Логафетова не залишалось ніяких, бо ж капітан Лисенко був у тій фазі рішучості діяти, коли не залишалось таких перешкод, які би він не подолав заради виконання наказу начальства. Він сам потім передавав своєму знайомому, теперішньому секретарю маріупольського з’їзду, пану Б-му, що у той урочистий момент він так увірував в Ільяшенко, що мурашки у нього бігали по спині і волосся піднімалось потилиці. *Якби Ільяшенко,* — передавав завжди захоплено і з екстазом капітан, - *в той момент наказав “коли” — усіх би заколов, якби зкомандував “плі” - усіх перестріляв би.* По сплину багатьох років капітан завжди приходив в екстаз згадуючи цей знаменосний момент; надаю право усякому розсудити, якої сили був підйом духу капітана у самий момент дії.

По кивку голови Ільяшенко капітан Лисенко і два солдата наблизились до Логафетова і, не зустрівши ні найменшого спротиву із його сторони, посадили його, за відсутності барабана на сундук; знайденим в присутності полотенцем йому зв’язали назад руки. Після цього ноги його оділи в кандали. Після того до нього підступив дрижачий цирюльник; у правій руці він тримав напоготові ту єдину, покриту зазублинами бритку, яка була на обліку в інвентарі, що знаходився при команді.

Старожил Маріуполя, передававший мені порядок гоління половини голови, пояснював, що цирюльник, після біготні і зі страху, виконав гоління неправильно.

“Самі подумайте”, - говорив розповідач, - *“почав голити із потилиці супротив шерсті. Ну, звичайно, задер шкіру; він хоча і примазав, а Логафетову все одно було неприємно, і кров текла як із різаного”*. Ця дрібниця ні на хвилину не зупинила обряду і гоління було завершено без перешкоди; після чого на голову осудженого солдата натягнули арестантську шапку; накінець бувшому засідателю розв’язали руки і одягнули його в арештантський халат. Логафетов, який вважався небезпечною людиной, яку будь-хто ще так добряче недавно побоювався, пам’ятаючи про його крутий норов, раптом зробився кроткий як ягня, і старанно викону-

вав усе, що від нього вимагали. У виконаному алекс-ім ісправником слідстві цей вчинений над Логафетовим обряд назван *“справою про невинне мордування міщанина Миколи Логафетова у присутності маріупольського грецького суду”* (л. д. 158, там же). Чи відноситься слово *невинний* до мордування чи самого Логафетова залишилось невідомим. Але коли відбувались вказані вище дії над Логафетовим, ніхто не думав про мордування; усі знали тільки, що вирок приводився у виконання на законних підставах. Ось чому капітан Лисенко не сповільнився поставити Логафетова поміж солдат, із яких два стояли збоку, один попереду і один позаду. Сам же капітан, отримавши від Ільяшенко наказ відвести *“злочинця”* у тюрьму, став попереду і, тримаючи шаблю наголо, наказав загону слідувати за собою. Скоро зібравшийся на вулиці народ із цікавістю дивився на ходу загону, у якому серед солдат, путаючись у кандалах, йшов бувший начальник, іще так недавно наводивший страх на місцевих обивателів. Усі дивились зі страхом, а деякі із сумом на Логафетова, який віддалявся; а найбільш понуро дивився на кортеж стряпчій Хартахай, із збуреної душі якого під тяжким враженням недавнього розносу вирвався наступний меланхолічний вигук: *“всі ми пропали, скоро усі підемо туди ж”...*

Події цього дня у Маріуполі, як бачить читач, текли із разючою швидкістю; біля 10 годин ранку Ільяшенко вперше відкрився писарю команди в канцелярії начальника команди; до 12-ти годин дня був виголошений вирок над Логафетовим і зразу ж затверджений та приведений у виконання. В 12 годин дня капітан Лисенко веде засудженого, оточеного чотирьма солдатами, в тюрьму. Незважаючи на таку стрімкість подій, натовп встиг дізнатись про надзвичайну подію і, зібравшись у великій кількості, довгим хвостом замикала ходу невеличкого загону, на чолі якого стояв капітан Лисенко. Корінні обивателі Маріуполя, хоча й були добре ознайомлені про службові подвиги Логафетова, тим не менш не тільки не казали: *“катюзі по заслузі”*, але видимо були також збентежені та сконфужені. Треба пам’ятати, що із самого моменту свого переселення із Криму в Маріуполь, греки знаходились у виняткових умовах і користувались такими правами, яких до 60-х років не мало населення Російської Імперії, за виключенням дворянства.

Не говорячи про спеціальні привілеї, зауважимо тільки, що греки користувались правом вибирати із свого середовища склад грецького суду, який був установою, яка повністю поєднувала в собі судову, поліцейську та господарсько-адміністративну функцію в усіх справах, що стосувались греків. Ця установа була улюбленим дітищем грецького суспільства і у свою чергу була доброю матір’ю для будь-якого грека і найзлішою мачухою для усякого чужинця. Греки любили, цінували та пишались своїм грецьким судом і не називали його інакше як *наш* суд, роблячи наголос на слово *наш*. Зрозуміло тепер, що швидка розправа над бувшим суддею грецького суду була достатньо відчутним афронтом для всього грецького населення. За те нові поселенці Маріуполя, не греки, які терпіли ути-

ски від греків, раділи настільки шумно і нестримно, як це вимагається при проїзді начальства чи при встановлених наказом начальства святкуваннях. Невідомо чому хтось в цей момент радощів та баламучення пустив чутку, що з'явившийся ревізор є ніхто інший, як сам ***Великий Князь Михайло Миколайович.*** Чутка одразу розповсюдилась і їй так повірили, що усякий, хто насмілився би висловити будь-який сумнів, напевне, якби й не був побитий, але був би названий дурнем чи що ще гірше приписаний до бунтівників, до неблагонамірених, небезпечних людей, які заперечують владу. Отже, одні були сконфужені, інші раділи, а Логафетов, із погано поголеною головою, в арестантському халаті, пригнічений, сидів у тюрьмі.

Голова Попов, згідно доброї, старої традиції і донині на щастя не вмираючої, розсудив, що як би важливі не були би державні справи, але тим не менш вони не применшують суттєвої важливості обіду. Тому, після того як Лисенко рапортував, що злочинець сидить в тюрьмі, Попов звернувся до високого ревізора із шанобливим проханням зробити честь та скуштувати хліб-сіль. Пропозиція була прийнята. Тоді Попов запросив також пообідати увесь склад суду, секретаря і капітана Лисенко, які були раді і поїсти, і побути у компанії високопоставленої особи. Обід складався із місцевих грецьких страв, і, головним чином, відрізнявся багатством різноманітної їжі; бажаючі могли, не відбираючи у сусідів, їсти до досягнення відрази до їжі і все ж таки не подолати усього обіду. Шампанського в той час в Маріуполі не було; тостів за здоров'я у той час в Маріуполі виголошувати не вміли і тому ревізор ну був осипаний промовами із перерахуванням його чеснот. Правда, за горілкою, стуча рюмками о рюмку, учасники обіду говорили: *"за ваше здоров'я! почастіше! побільше!"...* Але далі цього красномовство не йшло. Після декількох рюмок, коли настрій ставав більш відвертим, Попов звернувся до високого гостя із проханням "по душі" сказати; чи вірить він у повну провину Логафетова, на що Ільяшенко відповів, що немає ні наймешного сумніву у провині цього останнього. Також не відмовився Ільяшенко відповісти деяким із присутніх, які цікавились дізнатись, яким чином він отримав свої надзвичайні повноваження від Государя. Не соромлячись, Ільяшенко розповів якусь фантастичну історію про його участь в охороні священної особи Государя Імператора, після того Государ його особисто впізнав та ощасливив особливою увагою і довірою. Коли ж після того в достатньо оголеній формі виголошувалось, що теперішня справа такого роду, що 16.000 рублів асігнаціями така сума, яка не є достатньо великою, щоби вичеркнути усю справу Логафетова та знищити всі його сліди, то Ільяшенко прямо відповів: *"и радий би, але не можу, бо ж особисто є уповноважений Государем Імператором!"* Обід не затягнувся; через деяку годину часу всі відчували себе у такому насиченому стані, що продовжувати їсти було б для них справжньою мукою. Ревізор висловив бажання поїхати до себе на квартиру, при цьому заборонив кому небудь його супроводжувати. Хазяїн дому наказав заклasти коней в дроги - єдиний на той час відомий обивателям Маріуполя екіпаж.

Поки закладували коней, Попов та його товариші по службі просили Ільяшенко пояснити, де він зупинився; вони вважали себе зобов'язаними з'явитись до ревізора додому ***in corpore***, так сказати, ще раз представитись та відкланятись. Але Ільяшенко категорично відхилив усілякі такі проєкти, не вказав своєї квартири та звільнив маріупольську владу від явки для представлення.

Прощаючись із хазяїном та його гостями Ільяшенко відізвав у сторону капітана Лисенка та вручив йому третій та останній наказ, написаний також, як ми знаємо, рукою писаря. Цей наказ був більш короткий; текст його наступний:

> ***Кримінальний злочинець Микола Логафетов по конфірмації повинен бути відправлений у заслання на Алтайські заводи у вічні робітники і повинен слідувати через Єкатеринославську губернію, куди потрібно його негайно відправити за ввіреним Вам Його Величності караулом до міста Бердянськ, і звідси через місто Олександрівськ в місто Єкатеринослав, де місцеве начальство прийме свої міри для подальшого відправлення. По даній мені владі 18 травня 1862 року в Царському Селі цим повеліваю уповноважений Государя мого і вірнопідданий Григорій Власов Ільяшенко. Місто Маріуполь, 6 квітня 1863 року, в годину пополудні.***

Незважаючи на виражене ревізором бажання, щоби ніхто не переймався нанесенням прощального візиту, Попов, тим не менш, солідно міркуючи, що й надмірна старанність до начальства приносить тільки користь, таємно наказав своєму кучеру помітити будинок, біля якого зупинився начальник. Коли Ільяшенко попрощався із Поповим, решта компанії, порадившись із хазяїном, вирішила, що загальна явка до раптово прибувшого високопоставленої особи безумовно необхідна. Вирішили, що повинні з'явитись разом усі гілки влади, маючи за головного воєнну владу, капітана Лисенко; потім знаходили, що було би досить розкішно, якби ходу влади замикали головні імениті громадяни міста Маріуполь. Оповістити останніх зобов'язались члени суду, які і не забарились розбігтись по різним кінцям міста. Отже, було обумовлено, що години через дві, тобто між трьома і чотирьма годинами дня, усі зберуться до Попова і звідси разом направляться на тимчасову квартиру пана ревізора. До тих пір кожному надавалось право йти додому для приведення себе у належний порядок. Стряпчий Хартахай, використовуючи вільний час, зайшов до свого знайомого, Д-ча, сповістити його про надзвичайну подію дня. Д-ч був відомий усьому Маріуполю, як людина освічена, розвинена; і понад тим його вважали абсолютно справедливо гарним знавцем законів. На службі він не був, проживав в Маріуполі приватним чином, володіючи наділом землі недалеко від цього міста. Люди із злим язиком твердили, що Д-ч був єдиною розумною людиною в усьому місті. Ймовірно, до такого твердження необхідно внести поправку і сказати, що Д-ч був найрозумніший серед оточуючих його обивателів міста Маріуполь.

Пригнічений подіями дня, стряпчий Хартахай, знову прийняв збурюючий дух удар, коли Д-ч на його слова помітив: *"се діло таке, що не Логафетова, а вас всіх за ваш суд треба відправити на алтайські заводи"*. Д-ч любив додавати у свою мову малоросійські слова і фрази і його слова, як по визначеності змісту, так і по способу їх вираження, завжди справляли на слухачів сильне враження. Переляканий стряпчий замітався від цієї нової точки зору на справу. *Що ж робити?* - спитав він поради. *Зараз телеграфувати губернатору,* - вирішив Д-ч.

Ця порада просвітлила думки Хартахая; він одразу збагнув, що телеграфувати по службі начальством дозволяється і що телеграми не викличе гніву ревізора, оскільки він складе телеграму в смислі доношення його превосходітельству про прибуття надзвичайного уповноваженого.

У такому вигляді він і надіслав телеграму. Із викладенного зараз ясно, чому я вище помітив, що протестуюча приписка Хартахая на вирок суду була зроблена не в момент підписання вироку, а пізніше. В той момент стряпчий не посмів би суперечити грізному ревізору. Такий мій висновок підтверджується ще наступним місцем із пізнішої скарги Логафетова, який, під кінець свого життя залишився невдоволеним діючими особами грецького суду. Логафетов писав:

> ***Хартахай телеграфував в Єкатеринослав, не тільки по звершенні наді мною мордування, але майже одночасно після викриття шарлатанства Ільяшенко, в чому можна пересвідчитись довідками на телеграфі.***

І понад тим, Логафетов вказував, що Хартахай в телеграмі тільки доводить до відома начальства про появу уповноваженого (також л. д. 41).

Ось чому, кажучи словами із скарги Логафетова, *"я невільно схиляюсь до підозри"*, що приписка Хартахая на вирок грецького суду, зараз після підпису *"незгоден на виконання і буду телеграфувати пану начальнику губернії"*, - зроблена згодом, після наради із Д-чем або, вірніш, після вручення зворотньої телеграми губернатора, яка була доставлена якраз в той час, коли всі зібрались у Попова, щоби купно йти відкланятись до від'їжджаючої персони.

Необхідно тут пояснити, що в той час телеграми ходили не так, як тепер. Тоді люди менше ніж зараз користувались цим способом спілкування одне з одним, тому, при відповідності числа телеграфних апаратів та кількості надсилаємих телеграм, останні не затримувались на телеграфних станціях і передаточних пунктах у ролі кандидаток, що довго очікують своєї черги. Словом, практика показує, що тепер телеграми ходять у вас, на півдні Росії, із швидкістю від 8 до 10 верст в годину і не змінюють цій, практикою встановленій швидкості, навіть в екстрених випадках: так, наприклад, під час недавніх заворушень на маріупольських заводах, телеграфне сполучення урочисто зберігало принцип рівноправ'я і телеграми начальства акуратно прибували, після приїзду осіб, які повідомляли про своє прибуття і робивших свої попередні розпорядження. Але в описуваний

час таких прогресивних нововведень еще не було; телеграми начальнику губернії від нього передавались шанобливо і без затримки. Звичайно, нам з нашим сьогоднішнім щоденним досвідом важко повірити, щоби існував такий благодатний час, коли на телеграму, надіслану із Маріуполя в Єкатеринослав отримувалась би відповідь через годину або дві; тепер в подібному випадки, ми повинні чекати відповіді два або три дні. Тим не менш, які б не були наші представлення, факт залишається фактом, и в описуваний час, вважалось нормальним отримати в Маріуполі телеграму у відповідь через годину або дві. Тому нехай читач не дивується тій обставині, що попереджений Хартахаєм начальник телеграфної контори приніс зворотню телеграму губернатора у будинок Попова, між трьома та чотирьма годинами пополудні, коли вся влада та імениті громадяни були в сборі для походу із представленням до високого начальника.

Зібране товариство виявилось у превеликих труднощах, внаслідок того, що кучер Попова не дізнався, де квартира начальника ревізора. Всі із цього приводу охали, сперечались, і єдиноосібно критикували нетямущість кучера. Але останній не був винуватий; він не міг дізнатись, де квартира начальника, завдяки хитромудрим діям цього останнього. Виїхавши за місто, на гору, до того місця, де тепер тюрьма, Ільяшенко зупинив кучера, дав йому на воду і наказав повернути та поїхати назад в місто. Не послухатись кучер не посмів і шагом повернув назад, розраховуючи оглянутись і помітити напрям куди поїхав начальник. Але цей останній, мабуть, швидко приліг в першій знайденій вибоїні, тому що кучер, оглянувшись нікого не бачив і тільки про себе помітив: *"зник як у воду"*. Внаслідок такого повороту речей усе товариство, яке зібралось у Попова, не знало що робити і якими шляхами розшукати начальство. Із утруднення усіх вивела телеграма, відкрита Хартахаєм; у ній було написано: *"Наказів уповноваженого не виконувати, негайно його арештувати"*. Слідував підпис губернатора. *"Д—ч вгадав!"* — наляканим голосом закричав стряпчий Хартахай, — *"ми всі підемо на каторгу"*... У капітана Лисенко перший раз в житті підкосились ноги і він грузно опустився на стілець. Інші разом заохали, зачмокали, застогнали. Хартахай раніш за інших зрозумів зроблену телеграмою губернатора нову ***mise en scene*** і у нього одразу ж прокинулось властиве стряпчому, прокурорському оку, старанність знайти автора злочину і привести його під караючу длань невблаганного закону. *"Панове"*, — перший заговорив він, - *"не можна відпускати злочинця!"* — *"Так який він злочинець, він безневинно сидить у в'язниці"*, — почулось у відповідь декілька голосів. Усі так звикли до думки про осудження Логафетова, що вважали слова стряпчого такими що відносяться до Логафетова. Хартахай взбісився від цієї незграбності кмітливості і на кінчику язика висіла у нього вже відповідь: *"барани"*! Але особи, до яких повинно була прикластись ця назва, вже зрозуміли своє ***qui pro quo***, і стали разом і голосно говорити щось у своє виправдання, причому всі старанно запевняли одне одного, що вони з першого моменту, як побачили

Ільяшенко, були впевнені що він є шарлатан. А чому ніхто раніш не відкрив такої впевненості, про це ніхто не сказав ні одного слова. Всі тим не менш говорили багато із явною тенденцією піднести свою власну проникливість. Взагалі піднявся неймовірний гвалт: усі представники грецького суспільства жестикулювали майже усіма органами свого тіла, хапали одне одного руками за воріт сюртуків, тикали пальцями одне одному в лице і усі кричали, немовби змагались між собою голосами на кшталт оперних співаків.

Бідний Хартахай надірвав свої голосові зв'язки, перш ніж йому вдалось відновити хоча б якусь тишу. Не втрачаючи ні хвилини, він зараз же виробив план зловити злочинця. Вирішено було зібраних у Попова іменитих громадян міста Маріуполь направити на пошуки лжеуповноваженого, (так із цього моменту Хартахай називав Ільяшенко), у передмістя міста, на Маріїнську сторону, куди всього зручніш було сховатись із того місця, де Ільяшенко зник із очей кучера Попова. Засідателі грецького суду повинні були набрати сторожів різних присутственних місць, покликати волонтерів і з цими з'єднаними силами піти в обхід всього міста. Накінець капітан Лисенко відправив три солдати і одного унтер-офіцера, теж на Маріїнську сторону на підкріплення до іменитих громадян. Сам же голова Попов, стряпчий Хартахай і капітан Лисенко повинні були залишатись непорушно в квартирі Попова і чекати на звістку. Їх призначення полягало в тому, щоби по відкриттю місцезнаходження лжеуповноваженого, негайно ж відправитись до цього останнього і оголосити його арештованим.

Пошуки іменітих громадян і з'єднаного загону, керованого засідателями були безуспішні; на всі їх розпитування їм відповідали, що ніякий начальник ніде не з'являвся. Вони помилково шукали надзвичайних знаків надзвичайного уповноваженого у вигляді розвіяного прапору над будинком, який був зайнятий цим останнім, або у вигляді смугастої будки із замкненим у неї поліцейським тощо. Але таких знаків не дано було їм відкрити. Імениті громадяни ходили натовпом, голосно розмовляли, сперечались і теж нічог знаменного не відкрили. Надіслані ж капітаном солдатики помітили коло однієї із хат на Маріїнській стороні ту саму однокінну повозку, на якій Ільяшенко і його товариші напередодні в'їхали в місто Маріуполь. Солдатики ухилились від складних міркувань і безпосередньо вирішили, що ця повозка нікого іншого, як тільки начальника, ймовірно на користь цього швидкого висновку говорила та обставина, що місцеве населення не користувалось однокінними возами, але використовувало двухкінні, схожі на сучасні фургони. Один солдатик, підкравшись, зазирнув у вікно і побачив чоловіка, що ліг на лавку спочивати; як заглянувший у вікно, так і його товариші знову безпосередньо вирішили, що нікому іншому не можна розтягуватись на лавці, як тільки начальнику і побігли відрапортовувати про свою знахідку капітану Лисенко.

Наперед каюсь; на одну хвилину я зраджу своїй ролі літописця-протоколіста і

не втримаюсь від докору, який мені так хочеться кинути Ільяшенко. А виголосити мені хотілось би йому наступне:

> ***Ільяшенко, Ільяшенко, чому ти, нажершись достатньо за обідом у Попова, напився вкінець п'яним, прийшовши додому! Нащо ти, відіславши кучера Попова, не запряг свого коня і разом із твоїми товаришами не переїхав через річку Кальміус на Донську сторону. Для цього треба було витратити менш ніж півгодини часу і через деяких півгодини ніхто ніколи тебе не відшукав би, і ніхто ніколи вже не дізнався би, звідки, із неба або з землі, з'явився цей владний приголомшливий уповноважений. Яке б залишилось широке поле любителям містики викласти теорії про навожденння, любителям точного знання - про кордони самообману почуттів, колективного навіювання; а людям благонамірениим, трепет носящим у душі, представився би випадок поговорити на тему, що ніхто не знає ні дня ні години ні образу ні виду в якому може з'явитись високе начальство. О, Ільяшенко, навіщо ти напився п'яним!***

Представники різнорідних гілок влади: голова Попов, стряпчий Хартахай і капітан Лисенко стояли у нерішучості перед дверьми того дому, в котрому солдатики вислідили очікуваного начальника. Ніхто не наважувався увійти. Голова казав у тому смислі, що безстрашність військових людей зобов'язує капітана показати приклад доблесті. Капітан нічого не казав, але рішучо і заперечливо хитав головою. Старожили стверджують що капітан жорстоко злякавшись після отримання телеграми губернатора, впав у нервовий стан, що став усього боятись і навіть "*сам себе боявся*".

Хартахай натякнув, що Попов є перша особа в місті, але на це, у вигляді заперечення, отримав відповідь, що ***стряпчий - око закону***. Вкінець після довгих вагань усі три представника влади вирішили увійти разом, і набравшись духу вони влетіли в землянку де спочивав сп'янілий Ільяшенко. Він прокинувся, протер очі і, почувши що він є арештований, таким громовим голосом розніс тих хто увійшов, погрожуючи каторгою і усіма жахами Сибіру, що увійшовші не витримали відпору і побігли із хати, знову вражені тривожною думкою: а що якщо перед ними персона. Так розносити, кричати, лаяти може тільки начальство - у цьому всі троє були глибоко переконані. Але горілка яку випив Ільяшенко знову йому завадила. І поки Ільяшенко кричав, представники влади які до нього з'явились задихались не тільки від хвилювання, але й від огидного запаху сивухи, яка смерділа від Ільяшенко, як від розлившиїся бочки.

Завдяки цьому Хартахай і зміг усвідомити, що справжній начальник не буде насичуватись винятково настільки мерзенним питтям, як проста сивуха: згідно міркуванням Хартахая, справжня персона може тільки для початку випити про-

стої горілки, - для відкриття, так сказати, випивки, а для надмірності віддатись більш благородним напоям. Із цим справедливим міркуванням стряпчого його супутники цілком погодились. Усі троє знову увійшли. Хартахай рішуче заявив, що Ільяшенко іменем закону арештований і що, у випадку спротиву, капітан задіє у справу стоявших біля дверей солдат. Серьозність положення витверезила Ільяшенка; він зрозумів, що доведення справи до рукопашної було би фатально для його престижу - і він вибрав інший спосіб спротиву. *"Добре"*, - відповів він представникам влади які увірвались до нього, - *"я піду за вами, тільки знайте, що я вам покажу, хто я є; увесь вік будете плакатись!"*. І Ільяшенко, дійсно, рушив слідом за Хартахаєм, Поповим і Лисенко.

Було більш 5 годин пополудні; яскраве весняне сонце, що схилялось на захід, виглянуло із-за розірваних хмар і м'яким світлом що тішило зір залило непоказні Маріупольскі будиночки, брудну немощену вулицю, Ільяшенко, Попова, Хартахая, капітана Лисенко і великий натовп людей який їх супроводжував. Усі ці люди направлялись у присутність грецького суду, куди воно скоро і прибули без усіляких інцидентів. І звідси в першу чергу голова суду Попов надіслав у в'язницю наказ, який я копіюю із збереженням не тільки виразів але й орфографії. Ось цей наказ:

Доглядачу Тюремного замка. Зараз же звільнити із тюрьми і прислати в суд Миколу Логафетова який знаходиться під вартою. Квітень 6 дня 1863 року. Голова К. Попов.

Згідно цього наказу Логафетов був доставлений в суд в тому самому вигляді, в якому зранку його надіслали у тюрьму, тобто у кандалах і в арештантській одежі.

Логафетов продовжував перебувати у стані пригніченості, що довела його до повної апатії; він мовчав, не виражав радості з приводу поверненої йому свободи, тупо й повільно озирався, і тільки час від часу тяжко зі стоном позіхав.

Капітан Лисенко бул ні живий ні мертвий, переслідуваний наступними безвихідними думами:

якщо Ільяшенко шарлатан, капітану не уникнути суду за заподіяне над Логафетовим; якщо ж Ільяшенко таємничий і надзвичайний начальник, як у цьому він продовжував вперто всіх переконувати, постійно твердячи: "ще згадаєте мене, нікого не забуду"... то зовсім неважко потрапити на каторгу, якщо не на шибеницю...

Хартахай, голова, засідатель та заполонивші присутність суда імениті громадяни палали злобою проти Ільяшенко, ображені насмішками над їх рідною установою і над усіма ними.

Знявши із Логафетова арештантську одежу, ці розлючені люди із злобою одягнули в нього лжеуповноваженого.

Але ув'язнити Ільяшенко в кандали греки не посміли; вони все-таки по інерції продовжували відчувати зовсім ні на чому певному не обгрунтований страх; мабуть, просто на їх вразливість діяла та обставина, що Ільяшенко, не падаючи духом, продовжував їх розносити і лякати усілякими жахами; а також ймовірно їм імпонувала збережена арештованим манера тримати себе із бездоганною величністю справжньої персони.

Але оскільки треба було щось робити із небезпечним в'язнем, то в кінці кінців по настанові Хартахая, суд у повному складі і натовп іменитих громадян що приєднався, усі разом, повели Ільяшенко до в'язниці. Половину подорожі здійснили без перешкод.

Тільки зі сторони російських поселенців, що знаходились у натовпі, було проявлено щось, схоже на маніфестацію на користь Ільяшенко. Ці російські люди відкрито запевняли, що греки ведуть у тюрьму Великого Князя. Звичайно, якщо би таких протестантів віднайшлось декілька сотень чоловік, ході би не пощастило; хода була би силою зупинена і в'язень отримав би свободу, але на нещастя Ільяшенко таких російських людей не було й десятка; їх протест не міг мати реального значення; на них ніхто не звертав уваги. Хода ж, коли половина шляху була вже пройдена, зупинилась завдяки рішучим діям одного із іменитих громадян, який сприяв представникам влади та грецькому суду щодо арешту лжеуповноваженого. Подібно до доброго коня, який отримав шпори, він стрімко вискочив із натовпу, став на його дорозі і, розчепіривши руки, в увесь голос закричав:

— *Стій, стій, стій!...* — виголошуючи це слово то російською то 10 раз турецькою. Задихаючись, він почав затим говорити скоро, кричачи, розмахуючи руками і часто відплюючись. Зміст його пишних поспіхом проговорених слів зводився до того, що усі греки готують собі Сибір, каторгу, що всі вони є *"дурні та барани"*, не могли зрозуміти, що вони саджають у в'язницю не тільки Ільяшенко, але й царський портрет висячий на шиї арештованого.

Багато які із слухачів вигукали, багато які вдаряли себе власною долонею по потилиці, усі зупинились на хвилину як вкопані, і потім уся хода повернула назад у грецький суд. Тут люди, покричав в чверть години, посперечавшись і в деяких окремих випадках вилаявши одне одного, зняли із шиї Ільяшенко медальйон із портретом Государя і знову повели в'язня у тюрьму, куди на цей раз доставили його без перешкод.

Так скінчились начальственні пригоди Ільяшенко із міста Маріуполь. Як бачить читач, вони обмежились одним днем: в 10 годин ранку Ільяшенко з'явився в канцелярії начальника команди, у 12 годин дня звершився суд і виконання його рішення над Логафетовим, між годиною і двома відбувся обід на кшталт банкету, а до 5 годин пополудні Ільяшенко вже був арештований.

Епілог міг би скласти нову історію, яка відкриває одну із звичайних сторінок дореформенного суду, який відживав у той час свої останні дні. Порядки ці всім

добре відомі і ми будемо стислими.

Логафетов, отримавши свободу і повернувшись додому, довгий час залишався у роздумах: чи поголити йому другу частину голови чи чекати, поки поголена половина відросте. Декілька місяців ходив він із пов'язаним на голову платком. Він кипів злобою проти всього складу грецького суду - бувших приятелів, і, користуючись послугами якогось грамотія, писав нескінченні скарги на усі місцеві гілки влади і особливо на голову Попова і стряпчого Хартахая, вбачаючи у діях цих останніх осіб злі, користолюбні наміри проти своєї особи.

Усі ці скарги, незважаючи на багатослів'я, складали тільки один доказ проти обвинувачених Логафетовим осіб, який складався із того, що Ільяшенко був у простому старому пальто і весь зовнішній його вигляд ніскільки не відповідав справжньому начальнику.

Такий доказ виявився звісно недостатнім і скарги Логафетова по бездоказовості були залишені без наслідків.

Але гірше всього для скаржника була та обставина, що, пригнічений стан духу його в момент приведення вироку над ним у виконання, не тільки не послаблювався але з кожним днем тільки посилювався. Він змарнів, втратив апетит, словом швидко йшов на спадання. Протягнувши у такому вигляді років півтора, Логафетов помер.

Так відносно нього ще в земних умовах був виконаний закон воздаяння злом за зло.

Капітан Лисенко, Хартахай, Попов та члени грецького суду біля двох років перебували у невимовному страху. Окрім Лисенко, усі інші особи, шукаючи спасіння від відповідальності за скоєне, показали не особливо високу культуру душевних якостей. Попов, Хартахай і взагалі весь склад грецького суду докладали усіх зусиль, щоби визвати підозру, немовби капітан Лисенко знаходився у попередній змові із Ільяшенко.

Сліди таких підступних дій збереглись у деяких документах.

Так, наприклад, у журналі *"входящим і ісходящим маріупольської команди на 1865 рік"* є вказівка, що вже 22 квітня маріупольский грецький суд відношенням за № 1598 підступно просив капітана Лисенко повідомити, на якому підгрунті начальник команди прибув із людьми в цей суд 6 квітня для арешту міщанина Логафетова.

Капітан Лисенко не кривив душею и відношенням від 25 квітня, за № 207, прямо відповідав

> ***що прибуття начальника команди із конвойними людьми у присутність цього суду 6 квітня відбулось по отриманому наказу, підписаному називаючим себе повноважним представником Государя Імператора - Ільяшенко***

Потім, у судовій справі є особливий слідчий акт від 14 вересня 1863 року, який

з’явився

із приводу неодноразових посилань голови Попова і Хартахая на ту обставину, що є неймовірним, щоби лжеуповноважений Ільяшенко не мав зустрічі із капітаном Лисенко до прибуття у грецький суд.

Але всі ці хитрі маневри, які повинні були спрямувати слідство у бажаному для Попова і Хартахая напрямку не увінчались успіхом: слідство наочно довело, що капітан Лисенко увесь час діяв, як бравий солдат, по совісті, ***bona fide***.

Доброчесність не постраждала і капітан Лисенко не був підданий ніякому переслідуванню. Років через три він зовсім звільнився від страху відповідальності за скоєне над Логафетовим. І коли йому доводилось розповідати про знаменний день 6 квітня, він завжди і незмінно впадав в ентузіазм. Декілька років тому назад, у глибокій старості, капітан помер.

Трохи складніше і довше повинна бути розповідь про подальшу долю Ільяшенко.

У той час, як всі учасники цієї епопеї перебували у страху та тремтінні, боячись відповідальності, один Ільяшенко, доля якого висіла на волоску на протязі майже трьох років, не падав духом. Замкнений у маріупольску в’язницю, він зберіг такий начальственний вигляд, тримав себе так звисока, то засуджуючи, то схвалюючи, то нагороджуючи оточуючих майбутніми обіцянками, що не тільки нижчі чини тюремної адміністрації, але й сам доглядач в’язниці був підданий дії надвеликого сумніву та сум’яття. Як скаже бувало Ільяшенко із величною значущістю: *“Згадаєш мене! побачиш скоро, схвалюю, нагороджу”*, - то й піде у в’язниці шопот, від чого і відбувалось сум’ятіння тюремних начальственних душ. Бентежило усіх, що такого злочинця раніш не було, і тому недивно, якщо всі закінчували своє шепотіння висновком: *“ні, тут щось неспроста”*.

Цьому збентеженню душ сприяла і та обставина, що поза в’язницею розросталась, як навколо кинутого у воду каменя, пущена деякими російськими людьми безглудна чутка, немовби Ільяшенко є ніхто інший, як Великий Князь. Автори цієї чутки засновували свою здогадку на тому міркуванні, яке здавалось багатьом переконливим, що ні в кого на шиї не могло бути портрета Государя, як тільки у Великого Князя - брата Государя.

Як би там не було, через декілька днів, після поміщення Ільяшенко у маріупольську тюрьму, не було у місті такої людини, яка б не почула пояснення, що греки посадили в тюрьму Великого Князя. Ця чутка не сповільнила вийти із кордонів міста Маріуполь, і, окріпши, стала розповсюджуватись по сусіднім селам, селищам і навіть проникла у сусідні міста.

Достовірно відомо, що весною 1563 року, в селі Максиміліановці, що знаходиться від міста Маріуполь на відстані більш ніж на сто верст, сільське зібрання, зібравшись у присутності старости, мало нараду про свої потреби і

між іншим, мало судження про те, що панове поміщики посадили у

в’язницю Брата Государя, а отже, мавши розмову між собою, постановили...

Так записував малограмотний сільський писар сутність того, що складало предмет міркувань на зібранні. Зазвичай, він писав постановлення зібрання, після того, як це зібрання розійшлося. Писар мало думав про те, що хотів постановити сільський парламент; по досвіду він добре знав, що все ним написане зійде за постанову зібрання; для цього йому потрібно було тільки вписати фамілії неграмотних селян із села і після того призвати одного грамотного селянина і запропонувати йому розписатись за себе і за неписьменних; на практиці ніколи не було прикладу відмови у вчиненні такої дрібниці, як розписатись, хоча ні один із рукоприкладників ніколи не цікавився дізнатись, в чому ж було постановлення зібрання і взагалі, що він підписував.

Писаря обтяжувала ще інша обставина: він ніяк не міг втямити, що писати після слова: *"постановили"*. В усіх вироках, написанних ним раніше, після цього слова писали: розподілити землю, найняти пастуха, обложити платежами тощо.

Ніякі такі слова у даному випадку не підходили. Писар марно морщив чоло, вертівся на табуреті, занурював гусине перо в чорнильницю. Нічого не виходило.

В кінці кінців, писар зім’яв у руці розпочате ним постановлення сільського зібрання.

Відсталість села перешкоджала таємничим чуткам, яким всі безумовно вірили, визвати який-небудь значний ефект. Люди дивувались підступності поміщиків (яких, до речі, в маріупольському уїзді тепер зовсім немає, а у той час було не більш ніж 5 або 6 чоловік), і потім, пошумівши іноді на зібранні, входили у спокійну колію сільського життя, не роблячи нічого дійсного і доцільного відносно збуривших їх покій подій. Але зате маріупольські дами, відчувши таємниче, запалились до Ільяшенко і старались підтримати його репутацію. Вони потягнулись у в’язницю як на богомілля. Добре було що у той час ніяких тюремних строгостей і формалізма не практикувалось: усяуий хто хотів міг, без усякого дозволу, відвідувати в’язницю, коли йому було потрібно і скільки раз йому було потрібно.

Боюсь, що недовірливий читач зараз спитає: як же, при такій відсутності надзору і строгостей, усі арестанти не втікали із в’язниці. Зауважу на це питаючому, що і я ставив старожилам таке ж питання; вони відповідали мені, що не було прийнято втікати і що арестантів у той час тікало не більше, ніж тепер. Усілякий мовляв знав що начальство не дозволяє втечі.

Завдяки таким зручним умовам для відвідування в’язниці, дами почали найщедрішим чином робити візити ув’язненому. Ільяшенко їх приймав, ні на хвилину не зраджуючи своїй начальственній величності, і нагородив багатьох із відвідувачок обіцянкою, що він їх у надійний час ще ***згадає***.

Один із найдостовірніших старожилів пояснив мені, що дами взагалі для доглядання за Ільяшенко не сперечались між собою, бо в це доглядання романтичні

почуття не входили. Навіть, навпаки, проявляли найусерднішу, содидарну турботливіть про Ільяшенко; вони по загальній згоді між собою ввели принцип розділення праці: жінки із уїзду вузлами привозили для годування в'язня фрукти, овочі, масло, молоко і усяку живність, міськи ж дами кожного дня приносили у в'язницю гарячі пиріжки, обіди, солодощі тощо. Але особливо зворушливо була виражена турбота жінок в доставленні в'язню усілякої потрібної білизни і костюмів. У цьому відношенні щедрість їх була так велика, що по свідченням старожилів, Ільяшенко, кожен раз, коли його визивали до слідчого на допит, з'являвся до нього у новому костюмі.

Паломництво дам у в'язницю не особливо імпонувало тюремній адміністрації і начальнику тюрьми. Останній дивися на дам, як на народ несерйозний, великою мірою не розуміючий того, що вони роблять. Але зате відвідування різних невідомих панів, що приїздили здалеку і які в більшій мірі не розуміли того, що роблять, але які добивались аудієнції у в'язня, який продовжував себе тримати із величністю персони наповнювало отрутою тривог і сумнівів бідну душу начальника тюрьми.

Вкінець його добив деякий полковник і деякий генерал, які відвідали Ільяшенко в один і той же день.

Полковник, після аудієнції, швидко вийшов, встряхнув усім тілом і швидко пішов, кинувши лише одне слово: *"дивовижно"*. Генерал же на звернене до нього питання: *"як ви думаєте Ваше превосходітельство?"*, відповів тільки *"надзвичайно... неспроста"*... і, усівшись у свою коляску, яка була запряжена трійкою добрих донських коней, поїхав у свій маєток на донську сторону.

Після цього начальник в'язниці впав у такий неспокій, немовби чекав, що кожної секунди на його тюрьму впаде небесний вогонь. Повз камери Ільяшенко він не ходив інакше, як дрижачи усім тілом і навшпиньки. У його голові зароджувалась навіть думка, а чи не краще було би, якщо він з'явиться в камеру в'язня і кине до його ніг усі ключі в'язниці. В усякому випадку із кожним днем начальник в'язниці усе більше підпадав під дію чуток, які ставали все сильнішими і які мали силу абсолютної достовірності та які створили Ільяшенко ореол таємничої величі. Звернення за порадою до оточуючих, як завжди у таких випадках, було даремно. Люди казали багато, розумно, але в результаті дарували зовсім безплідну пораду: будьте обережні, дивіться уважно, робіть як краще... Від настільки рішучого кроку, як піднесення ключів тюрьми, начальник цієї останньої був втриманий тільки завдяки тій обставині, що із Єкатеринослава прибув виконати слідство особливий чиновник губернатора, командирований своїм начальством із цією спеціальною метою.

В міру того, як розросталось слідство, тюремна адміністрація заспокоювалась.

Ільяшенко ж не падав духом і на допитах продовжував тримати себе як завжди як начальник. На першому ж допиті він навіть збентежив слідчого, коли на пропозицію пояснити, чим він займався, відповів: *"де знаходжусь по службі, нікому*

пояснювати не бажаю, окрім Государя Імператора”.

Але слідчий був досвідчений і не піддався першому враженню. Він обережно збирав слідчий матеріал, який виявився убивчим для розігруваного Ільяшенко фарса.

Тим не менш це слідство не діяло гнітюче на нашого героя. Завдяки турботливості жінок, він, за час перебування в маріупольській в'язниці, відгодувався, поздоровшав і, охайно одягнений, став більше бути схожий на персону, ніж у той момент, коли він у довгих смазних сапогах і старенькому коричневому потертому пальто, вперше з'явився в канцелярію начальника маріупольської команди. Таким чином, у задовільному стані Ільяшенко залишався в Маріуполі до осені 1863 року; після того його перевели в Олександрівську тюрьму, де він одразу ж потрапив у важку обстановку. В цій тюрьмі на нього не звертали уваги, і він виявився у стані звичайного рядового арештанта. Пригнічений довгим перебуванням у в'язниці, Ільяшенко ухопився за останній засіб; він почав писати довжелезні прохання на Височайше ім'я і в Єкатеринославську палату кримінального суду. У цих проханнях він жалівся на своє положення в тюрьмі, на своє *“нескінченне жертвоприношення”* державним цілям, але нічого не допомагало; судова тяганина тягнулась своїм звичайним ходом і тільки 26 травня 1864 року *“олександрівський уїздний суд разом із міською ратушею”*, у якості суду першої інстанції, почав розглядати справу про Ільяшенко і його поплічниках: купцю Поддубні, Мазині, Колосовському і Пічахчі.

Як ми вже знаємо, перші три із названих осіб зустрілись із Ільяшенко в місті Бердянськ і два із них супроводжували його в Маріуполь. Що стосується Пічахчи, то слідством було встановлено, що Ільяшенко його відвідав до своїх відомих дій в місті Маріуполь. По відсутності достатніх доказів, на основі яких можно було би встановити зв'язок між діями Ільяшенко та всіма названими особами, уїздний суд у своєму вердикті постановив означених осіб, *“дотичними до сієї справи не вважати”*. (л. д. 42 також там). Що ж стосується Ільяшенко, то суд, визнавши його діючим у доброму здоров'ї і винуватим, підвів його дії під велику кількість тих статей із великого XV зводу законів, перераховуючи які, слідував роковий висновок; а тому визначив позбавити усіх прав власності та заслати Ільяшенко на каторжні роботи без строку.

На щастя Ільяшенко рішення суду не було остаточним, і він скористався своїм правом перенести справу у 2-гу інстанцію, в Єкатеринославську палату кримінального суду. Ця судова установа віднеслась до долі Ільяшенко більш гуманно: вона звернула увагу на його *“нескінченне жертвоприношення”*, на відсутність корисливої цілі у його діях, також можливо на його роль Немезіди, яка воздає кожному по ділам його, і підняло питання про нормальність його душевної діяльності у момент скоєння злочину. Правда, що це питання не особливо переконливо узгоджувалось із всіма обставинами справи, що і змусило уїздний суд відкинути припущення про ненормальність підсудного; тим не менш, при старо-

му формальному суді, такий був єдиний шлях для порятунку Ільяшенко. Зоря нових віянь, яка йшла попереду до введення суду присяжних і яка підготувала підгрунтя для правосуддя, яке було б засноване на принципі вільної совісті, внутрішніх переконань, правосуддя, яке б судило не тільки діяння, але й самого злочинця - ця зоря ймовірно кинула своє світло що зароджувалось і на відживаючі останні свої дні старі судові установи. Формалізм у дійсності слабшав, і це дало спасіння Ільяшенко. Єкатеринославська палата кримінального суду віднеслась до злочинів Ільяшенко не тільки з точки зору задоволення канцелярських формальних умов; вона ретельно розібрала внутрішню сторону діянь підсудного і знайшла, що Ільяшенко діяв не у доброму розумі, а тому рішенням, що відбулось 2 серпня 1865 року визначила: злочини скоєні відставним кресляром Ільяшенко не ставити йому на карб.

Звільнення Ільяшенко від усякого кримінального покарання змусило скаженіти стряпчого Хартахая. Його дратувала думка, що судова установа дотичним чином визнала, що не тільки уся Маріупольська влада, але й він, Хартахай, стряпчий, страж закону, приймав божевільного за високопоставлену персону.

Ось чому, скориставшись своїми прокурорськими правами, як стряпчий, Хартахай пожалівся в сенат на рішення Єкатеринославської палати кримінального суду. На багатьох листах він доводив правлячому сенату, що у Ільяшенко розум самий здоровий, що всі його дії в Маріуполі є вершиною доцыльносты і розумності, що ледве виправданий Ільяшенко в той же час отримав місце із річним окладом в 500 рублів в Єкатеринославській міській думі тощо. Але всі ці аргументи виявились марними: сенат залишив протест Хартахая без розгляду, взявши з нього на користь скарбниці 3 рублі 60 копійок мита за неправильно складену скаргу. (Л. д. 156-158 також там). До рішення сенату Хартахай дуже гаряче виражав своє обурення супроти рішення палати та будь-якого по дорозі зустрічав фразою: *"даруйте, який же він божевільний, хіба ж міг би я виконувати розпорядження божевільного"*... Повідомлений про рішення сенату, Хартахай замовк, і тільки плювався коли мова заходила про Ільяшенко.

Але стряпчого і весь склад суду чекало ще більше засмучення. В січні 1869 року було затверджено визначення палати такого змісту:

Бывшим членам мариупольского греческого суда: Попову, Газанджи, Ганжи, Охсюзову и секретарю Хартахаю виновным в бездействии власти сделать на основан 343 ст. улож. о нак. замечание.

"Ось так правда", казали засуджені. *"Замість того, щоби пожаліти людей, над якими насміявся, познущався шарлатан, їх обвинувачують у посадовому злочині!"*

Ймовірно, деякі люди можуть спитати мене, навіщо я відновив всю цю малоймовірну фантастичну історію, у дійсність якої ніхто би не повірив, якщо би я

у своєму викладі не спирався на беззаперечні докази. Я відповім коротко. Мені хотілось цією історією показати перш за все, ***наскільки місто Маріуполь, яке отримало у сімдесятих роках міське самоврядування на основі не виключності але рівності усіх перед законом, пішло вперед у своєму розвитку.***

Не тільки у сьогодення, але вже в кінці сімдесятих років, історія Ільяшенко здавалась маріупольцям якимсь жахливим сном; до такої міри було б абсолютно неможливим повторення чогось небудь подібного до того, що пробив Ільяшенко: але відмічаючи такого роду прогрес, я в той же час хочу нагадати, що і в маріупольському уїзді, як і в багатьох інших уїздах, можна зустріти великі і малі села, де вільно і сьогодні можна повторити досвід Ільяшенко, пророблений ним 31 роки тому назад. Мені персонально відомий випадок, коли один пан, отримавши в дар від скарбниці маєток за свою службу і оселившись, по виході у відставку, на подарованій землі, вирішив присвоїти собі необмежену владу у смислі контролю і управління справами найближчих, сільського і волосного правлінь. Це сталося за декілька років до введення інституту земських начальників. Знову з'явившийся землевласник, спираючись на газетні чутки про майбутню роль земських начальників і досить помилково проголосивши, що саме він отримає названу посаду, фактично присвоїв собі такі права, яких не отримували і майбутні представники судово-адміністративної влади. Так управління цього начальника-волонтера щасливо продовжувалось два роки, до тих пір, поки не з'явився справжній земський начальник, який скасував його фактичну, у межах волості, державну діяльність. Витівка Ільяшенко та всі подібні неймовірні штуки випливають із одного спільного джерела: із повної відсутності у нашому суспільстві уявлень про діючі установи, закони, права та обов'язки.

Але на цей факт я раніше детально вказував у своїх роботах які відносяться до цього предмету: рівним чином, я вказував на вдалу спробу деяких західноєвропейських держави ввести елементарну ознайомленість із існуючим державним і юридичним строєм країни у початкових народних училищах. І тоді ж я пояснив, що наступила пора здійснити ту ж спробу і серед нашого селянського населення. *(П. В. Каменский. Преподавание гражданской морали в народных школах. 1896 г. Харьков).*

І накінець, відновлюючи історію Ільяшенко я вважав, що цей маленький епізод цікавий тим, що він є прямим результатом тіх віянь, завдяки яким трималась впевненість, що заради добробуту спільного життя потрібні правителі, які знають тільки старанність, дисципліну і які є проникнуті свідомістю, що вони *"не можуть сміти мати своє власне судження".*

Думка, що в органах влади повинні працювати, хоча б і в скромних межах, освічені люди із морально-правовими представленнями вважалась не тільки не заслуговуючою на будь-яку увагу але просто напросто вільнодумством. *Даруйте,* казали в ті часи (да і тепер інколи повторюють так звані ревнителі порядку), *до чого всі ці галасливі слова і без них люди жили, - головне, щоби чиновники знали*

свою справу і перш за все у точності виконували накази начальства без будь-яких хитромудрих роздумів; тоді наше суспільне життя швидко би звільнилося від навислих над ним недоліків. Серцю прибічників таких поглядів напевне був би дуже до вподоби капітан Лисенко, оскільки він же був так видресований своєю епохою, що тільки й чекав виконувати накази зовсім не думаючи при цьому. Але ж погано могло бути маріупольським обивателям, якби Ільяшенко, очманівши від вдалого виконання своєї ролі, наказав дисциплінованому капіну колоти чи стріляти грецький суд і іменитих громадян. Капітан Лисенко не забарився би показати настільки бажану старанність; недарма ж капітан у своїх пізніших зізнаннях урочисто і з пафосом оголошував: *"накажи Ільяшенко стріляти, усіх би перестріляв, накажи колоти, усіх переколов би"* Але добре, що справа обмежилась лише голінням голови.

Література

- *«Історія одного дня» – книга-знахідка про Маріуполь, Ольга Демідко, mrpl.city, 04.03.2020* [1];
- *«1863: Історія одного дня» – книга-знахідка про Маріуполь (Частина II), Ольга Демідко, mrpl.city, 23.03.2020* [2];
- *«Історія одного дня» – книга-знахідка (Частина III), Ольга Демідко, mrpl.city, 06.04.2020* [3].
- История Одного Дня, П. В. Каменский, 1900 (скан оригіналу), [4]
- История Одного Дня, П. В. Каменский, 1900 (текст російською), [5]

[1] https://archive.org/details/04_03_2020.olga_demidko.mrpl_city.knyga_istoria_odnogo_dnja.pdf, https://mrpl.city/blogs/view/istoriya-odnogo-dnyakniga-znahidka-pro-mariupol

[2] https://archive.org/details/23_03_2020.olga_demidko.mrpl_city.1863_istoria_odnogo_dnja_chastyna_2.pdf,
https://mrpl.city/blogs/view/1863-istoriya-odnogo-dnyakniga-znahidka-pro-mariupol-chastina-ii

[3] https://archive.org/details/06_04_2020.olga_demidko.mrpl_city.istoria_odnogo_dnja_chastyna_3.pdf, https://mrpl.city/blogs/view/istoriya-odnogo-dnyakniga-znahidka-chastina-iii

[4] https://archive.org/details/book.1900.pv_kamenskij.istoria_odnogo_dnja.pdf

[5] https://archive.org/details/book.1900.kamenskii.istoria_odnogo_dnja.text

«Історія одного дня» – книга-знахідка про Маріуполь

https://mrpl.city/blogs/view/istoriya-odnogo-dnyakniga-znahidka-pro-mariupol

04 березня 2020, середа

Автор: **Ольга Демідко (Маріуполь)**

Автор: **MRPL.CITY**

В Маріуполі є безліч унікальних історичних споруд, культурних пам'яток та рідкісних книг, історія і походження яких відомі далеко не всім його мешканцям. Мабуть, саме тому я вирішила познайомити вас, дорогі читачі, з одним із найбільш цікавих видань міста. Прочитавши цю книгу, я була у неймовірному захваті від її стилю та змісту. Як-то кажуть, Гоголь відпочиває. Йдеться про «Історію одного дня», надруковану у 1901 році в маріупольській друкарні Л. Шпарбера.

Автор книги – російський громадський діяч і політик, член III Державної думи від Катеринославської губернії **Петро Валерійович Каменський**. Він займав посаду почесного мирового судді Бахмутського округу (з 1881) і Маріупольського повіту (з 1891 року), був гласним Маріупольського повітового і Катеринославського губернського земських зборів, а також Маріупольським повітовим головою дворянства (1899–1913). Оскільки в повіті практично не було дворянства, свою діяльність переважно спрямовував в інтересах сільського населення: українських та російських селян, колишніх німецьких колоністів, селян-греків і євреїв-землевласників. Був відомим лектором і публіцистом. Якщо переглянути список творів Павла Валерійовича виникне враження, що це доволі серйозний лектор, теми якого торкалися релігії, благодійності, освіти, боротьби з бідністю... Але водночас цьому благородному діячу вдавалося писати з гумором та легкою іронією, адже саме так написана книга, присвячена подіям, що відбулися в Маріуполі **6**

квітня 1863 року.

П. В. Каменскій.

ИСТОРІЯ
ОДНОГО ДНЯ
Достовѣрное сказаніе.

II ИЗДАНІЕ.

Часть сбора съ этого сочиненія, поступаетъ въ пользу общества пособія бѣднымъ Маріупольскаго уѣзда.

Изданіе И. Л. Шпарбера.

МАРІУПОЛЬ.
Типо-Литографія Л. Я. Шпарбера, Екатерининская ул.
1901.

За один день доволі кмітливий і завзятий чоловік **Григорій Ільяшенко** (він же головний герой) вирішив провчити колишнього члена грецького суду Маріуполя **Логафетова** за зловживання довіреною йому владою. Виявивши неабиякі акторські здібності, він представився уповноваженим імператора і розпорядився «за грабежі та вбивство і взагалі за всі зловживання позбавити (Логофетова) всіх прав стану зі засланням в алтайські заводи у вічні працівники, а маєток його продати з публічного торгу і задовольнити всіх боржників...». Маріупольська влада, налякана «начальницькою» особою, завзято виконала всі вказівки, заарештувала Лога-

фетова і навіть поголила йому півголови. Але, на жаль, благородна справа Г. Ільяшенка було розкрита... Цей короткий переказ – ніщо в порівнянні з самою книгою, яка дозволяє краще зрозуміти побут, відносини між різними народами, особливості життя в Маріуполі наприкінці XIX ст. І якщо вірити автору, ця неймовірна історія не була вигадкою. Дата мене вразила найбільше, адже саме 6 квітня народився мій синочок і я подумала, що це не випадковість. Можливо, настав час представити це рідке і унікальне видання широкому загалу маріупольців. І саме мені потрібно трошки для цього постаратися. Книга зберігається в Маріупольському краєзнавчому музеї.

На щастя, мені вдалося отримати відсканований примірник (звісно, за окрему плату). Читати її не так легко, роздрукувати неможливо, дуже розмитий текст, тому ознайомлюватися можна лише на комп'ютером. Ще й сторінки доволі потерті, але кому сьогодні легко? Набравшись терпіння і ентузіазму, я вирішила адаптувати мову до більш сучасної і найбільш цікаві уривки представити у своїх блогах. А ідей, пов'язаних з цим виданням безліч. Зокрема, музей неодноразово пропонував поставити на маріупольській сцені виставу за твором П. Каменського. Думаю, дійство було б захоплюючим. Я пропоную ознайомитися з уривками з книги мовою оригіналу. Якщо будуть відступи, переходитиму на українську. Намагалася підібрати найбільш цікаві фрагменти і дуже сподіваюся, що ця книга знайде свого читача в нашому місті, адже вона незаслужено забута і мало кому відома...

«Около чисел 20-х марта 1863 года в г. Бердянске в гостинице „Белого лебедя“ Ореховской 3-й гильдии купец Поддубня, торговавший товарами, рассказывал двум своим знакомым Мазину и Колосовскому, о приключившихся ему несчастиях в г. Мариуполь. В числе слушателей находился еще третий слушатель, неизвест-

ный Поддубне, но также внимавший рассказчику, назывался он ***Григорий Власов Ильяшенко****. Это был молодой человек 33 лет, блондин, ничего особенного из себя не представляющий, никаких, как говорится в паспортах, особых примет не имевший. Он был уроженец города Николаева; в описываемое время проживал с женой в г. Бердянск, где занимался частно чертежными работами местного архитектора. До прибытия в Бердянск Ильяшенко находился на службе в севастопольской инженерной командировке морской строительной части чертежником и был награждён, как это удостоверяется официальными документами, бронзовой медалью на Андреевской ленте.*

Рассказ Поддубни не был связный. Он начал с объяснения, в чем состояло в городе Мариуполе особое греческое управление, но его объяснения были малоуяснительны, ибо они сводились к построению одних и тех же слов: каторжные порядки, проклятое греческое царство и т. п. Понятно, что эти повторяющиеся фразы, переплетенные с ругательства и никак не знакомыми с учреждением, которым подчинялось в то время греческое население. На самом же деле, ознакомление с этими учреждениями не представляется делом сложным...»

Далі автор на кількох сторінках ознайомлює читача з історією Маріуполя, а саме: з заснуванням міста греками, з грецьким судом, особливостями його роботи, компетенціями, складом...

«*Из дальнейшего разговора можно было узнать, что в конце 50-х и начале 60-х годов членом греческого суда состоял некий обыватель города Мариуполя* ***Логафетов****, он ведал полицейскую часть, был таким образом, администратором, имевший своей задачей способствовать благоустройству мариупольского греческого округа и его обывателей. В этакой своей роли он ничего почётного не оставил. Но зато, как полицейский чин, руководивший обходами во время ярмарок в Мариуполе, Логафетов приобрел широкуюю известность. Молва соединяла его имя с целым рядом мелких и крупных преступлений. Знаменитые логофетовские*

обходы надолго сохранились в памяти потомства Мариуполя, которые обычно состояли в разврате, кутежах и обжорстве...»

Можливо, читач вже зрозумів, що саме через Логафетова постраждав Поддубня. Далі автор дуже докладно наводить всі скоєні злочини Логафетовим та його загоном, які намагалися уважно «стежити за порядком» в Маріуполі... А от, що відбувалося потім та чому вирішив Григорій Ільяшенко помститися за Поддубню, ви дізнаєтеся у наступному блозі, що вийде трохи пізніше...

Скріншот - Оригінал

«Історія одного дня» – книга-знахідка про Маріуполь

04 березня 2020 в 12:05

В Маріуполі є безліч унікальних історичних споруд, культурних пам'яток та рідкісних книг, історія і походження яких відомі далеко не всім його мешканцям. Мабуть, саме тому я вирішила познайомити вас, дорогі читачі, з одним із найбільш цікавих видань міста. Прочитавши цю книгу, я була у неймовірному захваті від її стилю та змісту. Як-то кажуть, Гоголь відпочиває. Йдеться про «Історію одного дня», надруковану у 1901 році в маріупольській друкарні Л. Шпарбера.

Автор книги – російський громадський діяч і політик, член III Державної думи від Катеринославської губернії **Петро Валерійович Каменський.** Він займав посаду почесного мирового судді Бахмутського округу (з 1881) і Маріупольського повіту (з 1891 року), був гласним Маріупольського повітового і Катеринославського губернського земських зборів, а також Маріупольським повітовим головою дворянства (1899–1913). Оскільки в повіті практично не було дворянства, свою діяльність переважно спрямовував в інтересах сільського населення: українських та російських селян, колишніх німецьких колоністів, селян-греків і євреїв-землевласників. Був відомим лектором і публіцистом. Якщо переглянути список творів Павла Валерійовича виникне враження, що це доволі серйозний лектор, теми якого торкалися релігії, благодійності, освіти, боротьби з бідністю... Але водночас цьому благородному діячу вдавалося писати з гумором та легкою іронією, адже саме так написана книга, присвячена подіям, що відбулися в Маріуполі **6 квітня 1863 року.**

П. В. Каменскій.

mrpl.city

ИСТОРІЯ

ОДНОГО ДНЯ

карма 1099

ЦИТАТИ АВТОРА

Чи всі маріупольці знають, що на рубежі XIX – XX ст. тут жив і працював відомий маріупольський лікар Сергій Федорович Ґампер, який користувався великою популярністю і серед мешканців міста?!

Кажуть, що людську душу врятувати може тільки любов. Можливо, це парадокс, але душу найбільшого особняку Маріуполя врятує також любов! Але це любов не однієї людини, а цілого міста...

Гуляючи вулицями рідного Маріуполя, часто ми не звертаємо уваги на те, що бачимо щодня. Будинки, що мають незвичайні деталі, знаходяться на вулиці Гергіївській – одній з найдавніших вулиць міста.

присвячена подіям, що відбулися в Маріуполі **6 квітня 1863 року.**

За один день доволі кмітливий і завзятий чоловік **Григорій Ільяшенко** (він же головний герой) вирішив провчити колишнього члена грецького суду Маріуполя **Логафетова** за зловживання довіреною йому владою. Виявивши неабиякі акторські здібності, він представився уповноваженим імператора і розпорядився «за грабежі та вбивство і взагалі за всі зловживання позбавити (Логофетова) всіх прав стану зі засланням в алтайські заводи у вічні працівники, а маєток його продати з публічного торгу і задовольнити всіх боржників…». Маріупольська влада, налякана «начальницькою» особою, завзято виконала всі вказівки, заарештувала Логафетова і навіть поголила йому півголови. Але, на жаль, благородна справа Г. Ільяшенка було розкрита… Цей короткий переказ – ніщо в порівнянні з самою книгою, яка дозволяє краще зрозуміти побут, відносини між різними народами,

1901.

За один день доволі кмітливий і завзятий чоловік **Григорій Ільяшенко** (він же головний герой) вирішив провчити колишнього члена грецького суду Маріуполя **Логафетова** за зловживання довіреною йому владою. Виявивши неабиякі акторські здібності, він представився уповноваженим імператора і розпорядився «за грабежі та вбивство і взагалі за всі зловживання позбавити (Логофетова) всіх прав стану зі засланням в алтайські заводи у вічні працівники, а маєток його продати з публічного торгу і задовольнити всіх боржників...». Маріупольська влада, налякана «начальницькою» особою, завзято виконала всі вказівки, заарештувала Логафетова і навіть поголила йому півголови. Але, на жаль, благородна справа Г. Ільяшенка було розкрита... Цей короткий переказ – ніщо в порівнянні з самою книгою, яка дозволяє краще зрозуміти побут, відносини між різними народами, особливості життя в Маріуполі наприкінці XIX ст. І якщо вірити автору, ця неймовірна історія не була вигадкою. Дата мене вразила найбільше, адже саме 6 квітня народився мій синочок і я подумала, що це не випадковість. Можливо, настав час представити це рідке і унікальне видання широкому загалу маріупольців. І саме мені потрібно трошки для цього постаратися. Книга зберігається в Маріупольському краєзнавчому музеї.

На щастя, мені вдалося отримати відсканований примірник (звісно, за окрему плату). Читати її не так легко, роздрукувати неможливо, дуже розмитий текст, тому ознайомлюватися можна лише на комп'ютером. Ще й сторінки доволі потерті, але кому сьогодні легко? Набравшись терпіння і ентузіазму, я вирішила адаптувати мову до більш сучасної і найбільш цікаві уривки представити у своїх блогах. А ідей, пов'язаних з цим виданням безліч. Зокрема, музей неодноразово пропонував поставити на маріупольській сцені виставу за твором П. Каменського. Думаю, дійство було б захоплюючим. Я пропоную ознайомитися з уривками з книги мовою оригіналу. Якщо будуть відступи, переходитиму на українську. Намагалася підібрати найбільш цікаві фрагменти і дуже сподіваюся, що ця книга знайде свого читача в нашому місті, адже вона незаслужено забута і мало кому відома...

https://mrpl.city/blogs/view/istoriya-odnogo-dnyakniga-znahidka-pro-mariupol

що ця книга знайде свого читача в нашому місті, адже вона незаслужено забута і мало кому відома...

«Около чисел 20-х марта 1863 года в г. Бердянске в гостинице «Белого лебедя» Ореховской 3-й гильдии купец Поддубня, торговавший товарами, рассказывал двум своим знакомым Мазину и Колосовскому, о приключившихся ему несчастиях в г. Мариуполь. В числе слушателей находился еще третий слушатель, неизвестный Поддубне, но также внимавший рассказчику, назывался он **Григорий Власов Ильяшенко**. Это был молодой человек 33 лет, блондин, ничего особенного из себя не представляющий, никаких, как говорится в паспортах, особых примет не имевший. Он был уроженец города Николаева; в описываемое время проживал с женой в г. Бердянск, где занимался частно чертежными работами местного архитектора. До прибытия в Бердянск Ильяшенко находился на службе в севастопольской инженерной командировке морской строительной части чертежником и был награждён, как это удостоверяется официальными документами, бронзовой медалью на Андреевской ленте.

Рассказ Поддубни не был связный. Он начал с объяснения, в чем состояло в городе Мариуполе особое греческое управление, но его объяснения были малоуяснительны, ибо они сводились к построению одних и тех же слов: каторжные порядки, проклятое греческое царство и т. п. Понятно, что эти повторяющиеся фразы, переплетенные с ругательства и никак не знакомыми с учреждением, которым подчинялось в то время греческое население. На самом же деле, ознакомление с этими учреждениями не представляется делом сложным...

Далі автор на кількох сторінках ознайомлює читача з історією Маріуполя, а саме: з заснуванням міста греками, з грецьким судом, особливостями його роботи, компетенціями, складом...

Из дальнейшего разговора можно было узнать, что в конце 50-х и начале 60-х годов членом греческого суда состоял некий обыватель города Мариуполя **Логафетов**, он ведал полицейскую часть, был таким образом, администратором, имевший своей задачей способствовать благоустройству мариупольского греческого округа и его обывателей. В этакой своей роли он ничего почётного не оставил. Но зато, как полицейский чин

приключившихся ему несчастиях в г. Мариуполь. В числе слушателей находился еще третий слушатель, неизвестный Поддубне, но также внимавший рассказчику, назывался он **Григорий Власов Ильяшенко**. Это был молодой человек 33 лет, блондин, ничего особенного из себя не представляющий, никаких, как говорится в паспортах, особых примет не имевший. Он был уроженец города Николаева; в описываемое время проживал с женой в г. Бердянск, где занимался частно чертежными работами местного архитектора. До прибытия в Бердянск Ильяшенко находился на службе в севастопольской инженерной командировке морской строительной части чертежником и был награждён, как это удостоверяется официальными документами, бронзовой медалью на Андреевской ленте.

Рассказ Поддубни не был связный. Он начал с объяснения, в чем состояло в городе Мариуполе особое греческое управление, но его объяснения были малоуяснительны, ибо они сводились к построению одних и тех же слов: каторжные порядки, проклятое греческое царство и т. п. Понятно, что эти повторяющиеся фразы, переплетенные с ругательства и никак не знакомыми с учреждением, которым подчинялось в то время греческое население. На самом же деле, ознакомление с этими учреждениями не представляется делом сложным...

Далі автор на кількох сторінках ознайомлює читача з історією Маріуполя, а саме: з заснуванням міста греками, з грецьким судом, особливостями його роботи, компетенціями, складом...

Из дальнейшего разговора можно было узнать, что в конце 50-х и начале 60-х годов членом греческого суда состоял некий обыватель города Мариуполя **Логафетов**, он ведал полицейскую часть, был таким образом, администратором, имевший своей задачей способствовать благоустройству мариупольского греческого округа и его обывателей. В этакой своей роли он ничего почётного не оставил. Но зато, как полицейский чин, руководивший обходами во время ярмарок в Мариуполе, Логафетов приобрел широкуюю известность. Молва соединяла его имя с целым рядом мелких и крупных преступлений. Знаменитые логофетовские обходы надолго сохранились в памяти потомства Мариуполя, которые обычно состояли в разврате, кутежах и обжорстве...

Можливо, читач вже зрозумів, що саме через Логафетова постраждав Поддубня. Далі автор дуже докладно наводить всі скоєні злочини Логафетовим та його загоном, які намагалися уважно «стежити за порядком» в Маріуполі... А от, що відбувалося потім та чому вирішив Григорій Ільяшенко помститися за Поддубню, ви дізнаєтеся у наступному блозі, що вийде трохи пізніше...

Джерело: https://mrpl.city/

«1863: Історія одного дня» – книга-знахідка про Маріуполь (Частина II)

https://mrpl.city/blogs/view/1863-istoriya-odnogo-dnyakniga-znahidka-pro-mariupol-chastina-ii

23 березня 2020, понеділок

Автор: **Ольга Демідко (Маріуполь)**

Автор: **MRPL.CITY**

На початку березня я опублікувала блог, присвячений, на мою думку, одному з найцікавіших видань Маріуполя. Пропоную продовжити ознайомлюватися з книгою-знахідкою та її змістом. Сподіваюся, що під час карантину для багатьох вона стане розрадою і допоможе провести час з користю. Продовжуватиму з місця на якому зупинилася і нагадаю, що мова піде про головного героя історії ***Григорія Ільяшенка***, який вирішив помститися за свого знайомого ***Поддубню***. От, що саме сталося з останнім ви, дорогі читачі, незабаром і дізнаєтеся. До речі, цікаво, що частина зборів від книги передавалася бідним маріупольцям.

Уривки з книги надаються мовою оригіналу:

> *В 1861 году Поддубня так удачно расторговался, что выручил 5015 рублей. По несчастной случайности в том же трактире, где отдыхал после удачной торговли наш герой, оказался и Логафетов со своим отрядом. Там они предавались даровому обжорству и пьянству. Отуманенный чрезмерной едой и излишне выпитым Логафетов стал буйствовать и потребовал, чтобы музыканты, развлекавшие Поддубню, немедленно стали играть перед ним. Как бы ни был пьян Поддубня, но он выступил защитником своих прав, говоря, что музыкантам заплатил и, что он не отпустит их «пока они не отыграют свого». Произошло*

недоразумение, в результате которого Поддубня оказался выброшенным с завязанными назад руками в какой-то полутемный чулан, названный арестансткой камерой. Здесь Поддубня заснул крепким пьяным сном, от которого очнулся часов через пять, когда какой-то неизвестный человек стал выталкивать его на свободу. Ужас охватил узника, когда он, ощупав у себя под жилетом, заметил отсутствие денег. Он сразу отрезвел и понял, что в конец разорен, так как там под жилетом находилась выручка за весь распроданный товар; Поддубня понял, что теперь не было ни товара, ни денег. Оставалась нищета. Он обратися за помощью к местным властям, но это оказалось бесполезным. «Там проклятое греческое царство» – объяснил он своим слушателям, – «Логафетов богат, у него большая родня, знакомства, наш брат ничего не поделает!»... Писал Поддубня жалобу и губернатору, что вызвало расследование особо командированого чиновника, который исписал много бумаги, но ни к какому результату не пришел. В общем же жалобы на Логафетова Поддубни и других лиц, вызвали отстранение его от исполнения обязанностей члена греческого суда. От этого, конечно, не было легче Поддубне: деньги его пропали. «По миру пустил, проклятый... грабитель», – заключил свой рассказ Поддубня... Когда Поддубня закончил, Ильяшенко вмешался в разговор. Он предложил Поддубне «взяться» за его дело и пояснил, что раньше с успехом вел перед начальством дела молокан. Действительно, бесспорными официальными данными устанавливается, что Ильяшенко посещал колонии молокан, осматривал их как ревизор-чиновник, выражал им иногда свое благоволение, похвалы и обещания представительства пе-

ред высшим начальством в Петербурге, какого, конечно, он никогда не исполнял и исполнять не мог. При этом достойно замечания, что Ильяшенко в этом случае действовал ***«безо всякой корыстной цели и даже без особой побудительной причины»****.*

П. В. Каменскій.

ИСТОРІЯ
ОДНОГО ДНЯ
Достовѣрное сказаніе.

I ИЗДАНІЕ.
Часть сбора съ этого сочиненія, поступаетъ въ пользу общества пособія бѣднымъ Маріупольскаго уѣзда.

Изданіе И. Л. Шпарбера.

МАРІУПОЛЬ.
Типо-Литографія Л. Я. Шпарбера, Екатерининская ул.
1901.

Думаю не всі розуміють про яких молокан йдеться, тому слід пояснити цей термін. **Молокани**, початкова самоназва «Духовні християни» – одна з течій російського духовного християнства, що виникла у Борисоглібському повіті Тамбовської губернії центральної Росії наприкінці 1760-х років шляхом відходу парафіян РПЦ та переходу з духоборів. Головною причиною виникнення

молоканського руху став протест проти підтримання Православною Церквою соціальних засад кріпацтва. Назву «молокани» поширила саме православна церква. Молокани пили молоко під час православного великого посту, коли прийом «скоромної» (жирної) їжі заборонено православними переданнями, за що православні прозвали їх саме молоканами.

> *«На предложение Ильяшенко взяться за его дело, Поддубня ответил отказом, заметив: „с чем же вести дело, когда я остался гол, как сокол“! „Ну так знайте“, возразил Ильяшенко, „я вам этого самого Логафетова в кандалах через Бердянск отправлю в екатеринославскую тюрьму!“. До сих пор разговор происходил сравнительно спокойно и на „вы“, но после слов, сказанных Ильяшенко, Поддубня впал в патетический тон и перешел на „ты“: „будь благодетель, запри его в тюрму, последнюю сорочку сниму, отдам!“... заволил Поддубня. „Ничего не надо, только поставишь магарыч“, великодушничал Ильяшенко, после чего внезапно познакомившиеся заключили друг друга в объятия, и стали пить водку из вновь принесенной бутылки. Возле этого сосуда объединилась вся компания из четверых человек, и дружно вела шопотом какой-то длинный разговор...».*

Після цієї розмови всі крім головного потерпілого, вирішили їхати в місто Маріуполь та карати Логафетова. Так, купець Мазин, міщанин Колосовський та відставний кресляр Григорій Власов Ільяшенко, який і очолив цю важливу і благородну справу, відправилися до Маріуполя. В книзі на декількох сторінках розповідається про погоду 5 квітня 1863 ріку та деякі деталі їхніх зборів. Ці моменти я пропускаю і повертаюся до місця, коли вони вже приїхали до Маріуполя.

«Около четырех часов пополудни Ильяшенко и его товарищи подъехали к Мариуполю и остановились в предместьи города, на Марьинской стороне, в одной из невзрачных изб; гостинниц тогда в Мариуполе не было и приезжающие останавливались в частных квартирах. Того же дня вечером, когда уже стемнело, Ильяшенко разыскал дом Логафетова и явился к нему. Как мы уже знаем, Логафетов в то время не был властью: он был отстранен от должности члена греческого суда. Тем не менее он жил припеваючи: был холост, богат, не особенно стар, ему было около 50 лет, недугами не страдал, в городе имел богатых и сильных родственников, среди которых он был свой и дорогой их сердцу человек. Словом, жилось ему хорошо, беззаботно, спокойно; его служебные подвиги не тревожили, ибо все расследования о его прошлых деяниях кончились совсем благополучно: ни о каких судебных преследованиях не было и речи. Вот почему Логафетов свысока отнесся к Ильяшенко, когда тот стал ему объяснять, что ему грозят неприятности по жалобам Поддубни и, когда Ильяшенко предложил ему свое содействие для улаживания этого дела. В конце концов Логафетов грубо выпроводил Ильяшенко и, закрывая за ним дверь, пропустил мимо ушей, обращенное к нему восклицание: „ты меня попомнишь!“... Понятно, что этим словам Логафетом не придал никакого значения».

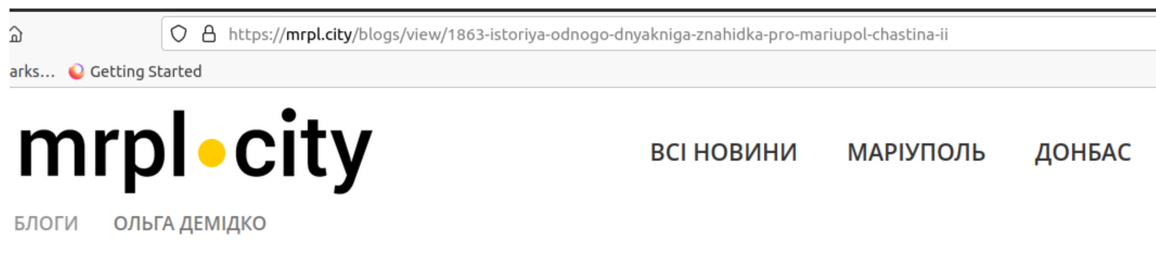
Далі автор книги, **Петро Валерійович Каменський**, перед тим як продовжити розповідь, наголошує, що вся ця історія є реальною. Всі відомості П. Каменський отримав від маріупольських старожилів, які були не тільки безпосередніми свідками, але й навіть частково учасниками описуваних подій. У наступному блозі на вас чекає кульмінаційний момент цієї неймовірної історії. Ви зможете

дізнатися як саме Григорій Ільяшенко помстився за свого доброго знайомого і чим все завершилося... Дочекайтеся і, найголовніше, бережіть своє здоров'я!

Першу частину читайте тут[1]

[1] «Історія одного дня» – книга-знахідка про Маріуполь, Ольга Демідко, mrpl.city, 04.03.2020, https://mrpl.city/blogs/view/istoriya-odnogo-dnyakniga-znahidka-pro-mariupol,
Internet Archive: https://archive.org/details/04_03_2020.olga_demidko.mrpl_city.knyga_istoria_odnogo_dnja

Скріншот - Оригінал

«1863: Історія одного дня» – книга-знахідка про Маріуполь (Частина II)

23 березня 2020 в 08:31

На початку березня я опублікувала блог, присвячений, на мою думку, одному з найцікавіших видань Маріуполя. Пропоную продовжити ознайомлюватися з книгою-знахідкою та її змістом. Сподіваюся, що під час карантину для багатьох вона стане розрадою і допоможе провести час з користю. Продовжуватиму з місця на якому зупинилася і нагадаю, що мова піде про головного героя історії ***Григорія Ільяшенка***, який вирішив помститися за свого знайомого ***Поддубню***. От, що саме сталося з останнім ви, дорогі читачі, незабаром і дізнаєтеся. До речі, цікаво, що частина зборів від книги передавалася бідним маріупольцям.

Уривки з книги надаються мовою оригіналу:

«В 1861 году Поддубня так удачно расторговался, что выручил 5015 рублей. По несчастной случайности в том же трактире, где отдыхал после удачной торговли наш герой, оказался и Логафетов со своим отрядом. Там они предавались даровому обжорству и пьянству. Отуманенный чрезмерной едой и излишне выпитым Логафетов стал буйствовать и потребовал, чтобы музыканты, развлекавшие Поддубню, немедленно стали играть перед ним. Как бы ни был пьян Поддубня, но он выступил защитником своих прав, говоря, что музыкантам заплатил и, что он не отпустит их «пока они не отыграют своего. Произошло недоразумение, в результате которого Поддубня оказался выброшенным с завязанными назад руками в какой-то полутемный чулан, названный арестанткой

(1)

https://mrpl.city/blogs/view/1863-istoriya-odnogo-dnyakniga-znahidka-pro-mariupol-chastina-ii

arks... Getting Started

що частина зборів від книги передавалася бідним маріупольцям.

Уривки з книги надаються мовою оригіналу:

«В 1861 году Поддубня так удачно расторговался, что выручил 5015 рублей. По несчастной случайности в том же трактире, где отдыхал после удачной торговли наш герой, оказался и Логафетов со своим отрядом. Там они предавались даровому обжорству и пьянству. Отуманенный чрезмерной едой и излишне выпитым Логафетов стал буйствовать и потребовал, чтобы музыканты, развлекавшие Поддубню, немедленно стали играть перед ним. Как бы ни был пьян Поддубня, но он выступил защитником своих прав, говоря, что музыкантам заплатил и, что он не отпустит их «пока они не отыграют свого. Произошло недоразумение, в результате которого Поддубня оказался выброшенным с завязанными назад руками в какой-то полутемный чулан, названный арестансткой камерой. Здесь Поддубня заснул крепким пьяным сном, от которого очнулся часов через пять, когда какой-то неизвестный человек стал выталкивать его на свободу. Ужас охватил узника, когда он, ощупав у себя под жилетом, заметил отсутствие денег. Он сразу отрезвел и понял, что в конец разорен, так как там под жилетом находилась выручка за весь распроданный товар; Поддубня понял, что теперь не было ни товара, ни денег. Оставалась нищета. Он обратися за помощью к местным властям, но это оказалось бесполезным. «Там проклятое греческое царство» – объяснил он своим слушателям, – «Логафетов богат, у него большая родня, знакомства, наш брат ничего не поделает!»... Писал Поддубня жалобу и губернатору, что вызвало расследование особо командированого чиновника, который исписал много бумаги, но ни к какому результату не пришел. В общем же жалобы на Логафетова Поддубни и других лиц, вызвали отстранение его от исполнения обязанностей члена греческого суда. От этого, конечно, не было легче Поддубне: деньги его пропали. «По миру пустил, проклятый... грабитель, – заключил свой рассказ Поддубня...Когда Поддубня закончил, Ильяшенко вмешался в разговор. Он предложил Поддубне «взяться» за его дело и пояснил, что раньше с успехом вел перед начальством дела молокан. Действительно, бесспорными официальными данными устанавливается, что Ильяшенко посещал колонии молокан, осматривал их как ревизор-чиновник, выражал им иногда свое благоволение, похвалы и обещания представительства перед высшим начальством в Петербурге, какого, конечно, он никогда не исполнял и исполнять не мог. При этом достойно замечания, что Ильяшенко в этом случае действовал ***«безо всякой корыстной цели и даже без особой побудительной причины».***

П. В. Каменскій.

(2)

благоволение, похвалы и обещания представительства перед высшим начальством в Петербурге, какого, конечно, он никогда не исполнял и исполнять не мог. При этом достойно замечания, что Ильяшенко в этом случае действовал ***«безо всякой корыстной цели и даже без особой побудительной причины».***

П. В. Каменскій.

ИСТОРІЯ
ОДНОГО ДНЯ
Достовѣрное сказаніе.

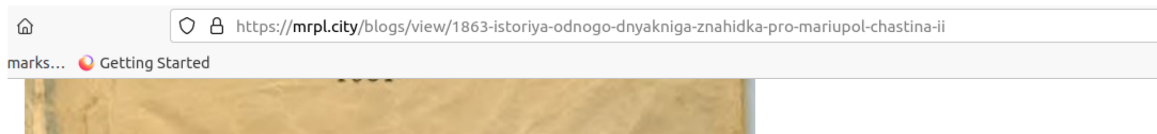
II ИЗДАНІЕ.
Часть сбора съ этого сочиненія, поступаетъ въ пользу общества пособія бѣднымъ Маріупольскаго уѣзда.

Изданіе И. Л. Шпарбера.

МАРІУПОЛЬ.
Типо-Литографія Л. Я. Шпарбера, Екатерининская ул.
1901.

Думаю не всі розуміють про яких молокан йдеться, тому слід пояснити цей термін. **Молокани**, початкова самоназва «Духовні християни» – одна з течій російського духовного християнства, що виникла у

(3)

Думаю не всі розуміють про яких молокан йдеться, тому слід пояснити цей термін. **Молокани**, початкова самоназва «Духовні християни» – одна з течій російського духовного християнства, що виникла у Борисоглібському повіті Тамбовської губернії центральної Росії наприкінці 1760-х років шляхом відходу парафіян РПЦ та переходу з духоборів. Головною причиною виникнення молоканського руху став протест проти підтримання Православною Церквою соціальних засад кріпацтва. Назву «молокани» поширила саме православна церква. Молокани пили молоко під час православного великого посту, коли прийом «скоромної» (жирної) їжі заборонено православними переданнями, за що православні прозвали їх саме молоканами.

«На предложение Ильяшенко взяться за его дело, Поддубня ответил отказом, заметив: «с чем же вести дело, когда я остался гол, как сокол»! «Ну так знайте», возразил Ильяшенко, «я вам этого самого Логафетова в кандалах через Бердянск отправлю в екатеринославскую тюрьму!». До сих пор разговор происходил сравнительно спокойно и на «вы», но после слов, сказанных Ильяшенко, Поддубня впал в патетический тон и перешел на «ты»: «будь благодетель, запри его в тюрму, последнюю сорочку сниму, отдам!»... завопил Поддубня. «Ничего не надо, только поставишь магарыч», великодушничал Ильяшенко, после чего внезапно познакомившиеся заключили друг друга в объятия, и стали пить водку из вновь принесенной бутылки. Возле этого сосуда объединилась вся компания из четверых человек, и дружно вела шопотом какой-то длинный разговор...».

Після цієї розмови всі крім головного потерпілого, вирішили їхати в місто Маріуполь та карати Логафетова. Так, купець Мазин, міщанин Колосовський та відставний кресляр Григорій Власов Ільяшенко, який і очолив цю важливу і благородну справу, відправилися до Маріуполя. В книзі на декількох сторінках розповідається про погоду 5 квітня 1863 ріку та деякі деталі їхніх зборів. Ці моменти я пропускаю і повертаюся до місця, коли вони вже приїхали до Маріуполя.

«Около четырех часов пополудни Ильяшенко и его товарищи подъехали к Мариуполю и остановились в предместьи города, на Марьинской стороне, в одной из невзрачных изб; гостинниц тогда в Мариуполе не было и приезжающие останавливались в частных квартирах. Того же дня вечером, когда уже стемнело, Ильяшенко разыскал дом Логафетова и явился к нему. Как мы уже знаем, Логафетов в то время не был властью: он был отстранен от должности члена греческого суда. Тем не менее он жил припеваючи: был холост, богат, не

(4)

Після цієї розмови всі крім головного потерпілого, вирішили їхати в місто Маріуполь та карати Логафетова. Так, купець Мазин, міщанин Колосовський та відставний кресляр Григорій Власов Ільяшенко, який і очолив цю важливу і благородну справу, відправилися до Маріуполя. В книзі на декількох сторінках розповідається про погоду 5 квітня 1863 ріку та деякі деталі їхніх зборів. Ці моменти я пропускаю і повертаюся до місця, коли вони вже приїхали до Маріуполя.

«Около четырех часов пополудни Ильяшенко и его товарищи подъехали к Мариуполю и остановились в предместьи города, на Марьинской стороне, в одной из невзрачных изб; гостинниц тогда в Мариуполе не было и приезжающие останавливались в частных квартирах. Того же дня вечером, когда уже стемнело, Ильяшенко разыскал дом Логафетова и явился к нему. Как мы уже знаем, Логафетов в то время не был властью: он был отстранен от должности члена греческого суда. Тем не менее он жил припеваючи: был холост, богат, не особенно стар, ему было около 50 лет, недугами не страдал, в городе имел богатых и сильных родственников, среди которых он был свой и дорогой их сердцу человек. Словом, жилось ему хорошо, беззаботно, спокойно; его служебные подвиги не тревожили, ибо все расследования о его прошлых деяниях кончились совсем благополучно: ни о каких судебных преследованиях не было и речи. Вот почему Логафетов свысока отнесся к Ильяшенко, когда тот стал ему объяснять, что ему грозят неприятности по жалобам Поддубни и, когда Ильяшенко предложил ему свое содействие для улаживания этого дела. В конце концов Логафетов грубо выпроводил Ильяшенко и, закрывая за ним дверь, пропустил мимо ушей, обращенное к нему восклицание: «ты меня попомнишь!»... Понятно, что этим словам Логафетом не придал никакого значения».

Далі автор книги, **Петро Валерійович Каменський**, перед тим як продовжити розповідь, наголошує, що вся ця історія є реальною. Всі відомості П. Каменський отримав від маріупольських старожилів, які були не тільки безпосередніми свідками, але й навіть частково учасниками описуваних подій. У наступному блозі на вас чекає кульмінаційний момент цієї неймовірної історії. Ви зможете дізнатися як саме Григорій Ільяшенко помстився за свого доброго знайомого і чим все завершилося... Дочекайтеся і, найголовніше, бережіть своє здоров'я!

Першу частину читайте тут

Джерело: https://mrpl.city/

(5)

«Історія одного дня» – книга-знахідка (Частина III)

https://mrpl.city/blogs/view/istoriya-odnogo-dnyakniga-znahidka-chastina-iii

06 квітня 2020, понеділок

Автор: **Ольга Демідко (Маріуполь)**

Автор: **MRPL.CITY**

Дорогі читачі, саме цього дня, 6 квітня, у Маріуполі розгорталися дуже цікаві і незвичні події. Щоправда, це відбулося 157 років тому... Пропоную продовжити ознайомлюватися зі змістом унікальної книги, кульмінаційний момент якої, впевнена, здивує багатьох з вас.

Нагадую, що уривки подані мовою оригіналу:

> 6 апреля писарь, заведывавший канцелярией «Начальника Мариупольской команды внутренней стражи», по заведенному порядку, в 8 часов утра, явился в небольшую комнату, на дверях которой был прибит полулист бумаги с криво выведенными большими буквами надписью: «Канцелярия». Писарь был из молодых; эту должность он занимал только с 1862 года. Раньше он входил в состав команды, сформированной в городе Екатеринослав из 40 рядовых; команда была сформирована в 1858 году, и в том же году была прислана в город Мариуполь под начальством ее постоянного начальника Лисенко. (...)
>
> Писарь войсковой команды отличался как образцовый «службист» и за образцовое исполнение дисциплины, в 1860 год был произведен в унтер-офицеры. Обязанности писаря он исполнял с тем же неизменным усердием, с тем же строгим исполнением дисциплины, как и обязанности рядового.
>
> ...Он достал несколько толстых тетрадей в потертом переплете, затем, обмокнув в пузырек с чернилом гусиное перо, стал выводить буквы на сырой, немного мохнатой и похожей на войлок, бумаге, из которой состояли книги для входящих и исходящих бумаг.

П. В. Каменскій.

ИСТОРІЯ

ОДНОГО ДНЯ

Достовѣрное сказаніе.

II ИЗДАНІЕ.

Часть сбора съ этого сочиненія, поступаетъ въ пользу общества пособія бѣднымъ Маріупольскаго уѣзда.

Изданіе И. Л. Шпарбера.

МАРІУПОЛЬ.

Типо-Литографія Л. Я. Шпарбера, Екатерининская ул.

1901.

В это же время твердым шагом, не спеша, но и не медля входил приличный, солидный, с бравым видом господин лет тридцяти. Роста он был выше среднего, блондин, одет в плохенькое пальто светло коричневого цвета, заметно потертое; в такие пальто обыкновенно одеты приказчики, стоящие за прилавком. Неизвестный, войдя в канцелярию, поздоровался с писарем; последний встал, вытянулся, поклонился, молча сел. И стал опять усердно выводить буквы, но душа его была уже охвачена какой-то неясной тревогой.

Писарь почувствовал, что необычное появление неизвестного господина неспроста.

Между неизвестным и писарем в это время завязался следующий диалог:

Неизвестный: Кто начальник?

Писарь: Штабс-капитан Лисенко.

Неизвестный: Хорошо-ли обращается с солдатами?

Писарь: Так точно, все обстоит благополучно, позвольте доложиться начальн...

Неизвестный (резко обрывая): Не надо, останься... Есть печатная бумага?

Уже после второго вопроса писарь понял, что предчувствие его не обмануло; ему показалось очевидным, что перед ним какой-то большой начальник «ибо никто иной как только начальник, станет спрашивать как обращаются с солдатами»: от этой мысли он заволновался, «весь затрясся» и дрожащей рукой положил на стол 6 листков белой бумаги. Между тем «большой начальник» уже отдал сухо приказ: «Напиши на этой бумаге, что я скажу...»

Оторопь охватила писаря, в голове мелькнула мысль удрать, убежать, но это была только мысль без решимости; на самом деле писарь боялся тронуться с места. Он только смог произнести тихим, умоляющим голосом.

- Позвольте доложить начальнику команды.

- Но на эту мольбу неизвестный еще более сухо, повысив голос, ответил:

- Не надо. Пиши!

Писарь покорно сел перед листом белой бумаги. Неизвестный, поглядывая в памятную книжку, высунутую из внутреннего кармана свого верхнего пальто, стал диктовать, а писарь записывать следующее:

«По данной мне власти Государя Императора Всероссийского Александра Николаевича, в Царском Селе 18 мая 1862 года, лицом и Именем которого повеливаю: бывшего заседателя этого суда Николая Логафетова, за грабеж и смертоубийство»...

Но силы писаря ему изменили. Уже когда он выводил слово: «Государя Императора», ему сперло дух и он чувствовал как земля уходит из-под ног. Когда же были упомянуты преступления Логафетова, о которых шепотом и почему-то со страхом говорилось в Мариуполе, как будто бы все были соучастниками его преступлений, писарь всем своим существом постиг, что перед ним – великую власть имущая персона, и так заволновался, что его руки с гусиным пером среди стиснувшихся пальцев запрыгали на бумаге:

Начатый лист был испорчен появившейся на нем чернильной кляксой и до неузнаваемости безобразно выведенными буквами последних слов, отражавших пляску руки на блумаге.

Неизвестный прекратил диктовать и повелительно сказал писарю:

Встань, оправься, пройдись по комнате, не надо дрейфить!

> Пока писарь отправлялся, неизвестный стал около двери, отрезав путь к бегству.
>
> - Ну теперь пиши, – опять приказал неизвестный, и, после переписывания на чистый лист уже написаного, продолжал диктовать следующее: «и вообще за все злоупотребления лишить всех прав состояния с ссылкой на Алтайские заводы в вечные работники, имение продать с публичного торга и удовлетворить всех должников и претендентов; а остальное затем должно поступить в казну». Просмотрев написанное, неизвестный собственоручно «подписывает» его так: «Уполномеченный Государя моего, верноподанный Григорий Власов Ильяшенко. Мариуполь, апреля 6 дня. 1863 года». Подпись эта не произвела впечатления на писаря, который после перенесенных тревог, перестал временно реагировать и только пасивно продолжал писать под диктовку еще 2 приказа.

В наступних наказах Ільяшенко вимагав одразу ж заарештували Логафетова, поголити його і передати під суд.

> «Все 3 приказа, написанные на 3-х отдельных листах Ильяшенко спрятал во внутренние карманы своего пальто; затем стал вплотную перед писарем и сказал „смотри“, растегнул верхние пуговицы жилета и вынул из-под него складной медальйон из красной меди, висевший на Андреевской ленте. В этом медальйоне был портрет Государя...
>
> „Смотри“, говорил Ильяшенко, наступая на писаря, „ты знаєш, кто я такой, видишь чем я награжден от Государя. Знай, что если ты известишь начальника команды до ревизии мною суда, сегодня же будешь повешен“! С этими словами, произнесенными со зловещим грозным шепотом, Ильяшенко быстро вышел из канцелярии. У писаря отнялся дух, опять потемнело в глазах, застучало в голове: не донести начальнику – беда, донести – еще хуже, мелькнуло в его сознании: недвижимый, словно окаменелый, остался он в своей канцелярии, как будто тысяча цепей приковали его к месту...».

От так вирішив Григорій Ільяшенко помститися за свого знайомого Поддубню. Треба визнати, він мав неабиякі акторські здібності. Але він і уявити не міг, що його план виявиться дійсно успішним, адже всі в місті повірили, що він є високопосадовцем і всі накази справжні. Навіть капітан команди Іван Павлович Лисенко

не впізнав почерк свого писаря і виконував всі накази лженачальника. Більше того на суді над Логофетовим Ільяшенко настільки сміливо себе поводив, що всі остаточно переконалися – перед ними справжній Уповноважений Государя. Логафетов змирився зі своєю участю і одразу ж був поголений. Тепер вже в ролі арештанта він чекав на виїзд з міста. А маріупольці робили все, щоб догодити високому начальнику, Уповноваженому Государя Імператора Всеросійського Ільяшенку, який на застіллі, влаштованому на його честь, так багато випив, що виїхати з міста одразу не зміг і залишився ще відпочивати. Мабуть, якщо виїхав би раніше, ця історія закінчилася б для нього цілковитим тріумфом. Однак в Маріуполі знайшлися ті, хто зрозумів, що він – справжній самозванець і всі його накази є вигадкою. Хто зміг викрити головного героя книги і чи вдалося йому врятуватися, ви дізнаєтеся згодом...

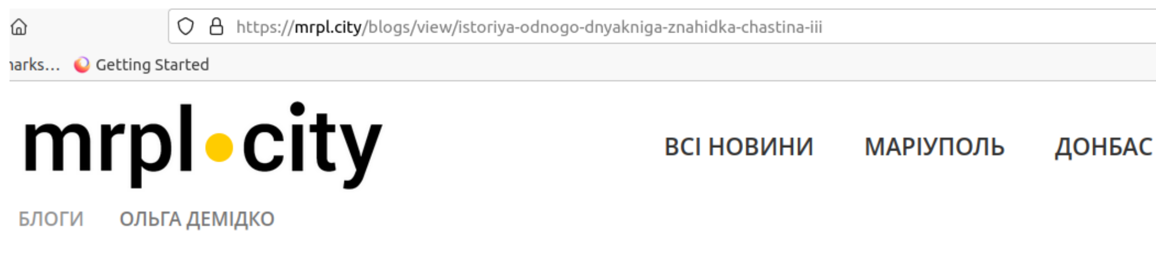
Читайте також:

- «Історія одного дня» – книга-знахідка про Маріуполь (І Частина)[1]
- «1863: Історія одного дня» – книга-знахідка про Маріуполь (Частина ІІ)[2]

[1] «Історія одного дня» – книга-знахідка про Маріуполь (І Частина), Ольга Демідко, mrpl.city, 04.03.2020,
https://mrpl.city/blogs/view/istoriya-odnogo-dnyakniga-znahidka-pro-mariupol,
Internet Archive: https://archive.org/details/04_03_2020.olga_demidko.mrpl_city.knyga_istoria_odnogo_dnja

[2] «1863: Історія одного дня» – книга-знахідка про Маріуполь (Частина ІІ), Ольга Демідко, mrpl.city, 23.03.2020,
https://mrpl.city/blogs/view/1863-istoriya-odnogo-dnyakniga-znahidka-pro-mariupol-chastina-ii,
Internet Archive: https://archive.org/details/23_03_2020.olga_demidko.mrpl_city.1863_istoria_odnogo_dnja_chastyna_2

Скріншот - Оригінал

«Історія одного дня» – книга-знахідка (Частина III)

06 квітня 2020 в 14:42

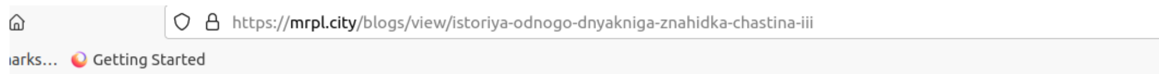
Дорогі читачі, саме цього дня, 6 квітня, у Маріуполі розгорталися дуже цікаві і незвичні події. Щоправда, це відбулося 157 років тому... Пропоную продовжити ознайомлюватися зі змістом унікальної книги, кульмінаційний момент якої, впевнена, здивує багатьох з вас.

Нагадую, що уривки подані мовою оригіналу:

«6 апреля писарь, заведывавший канцелярией «Начальника Мариупольской команды внутренней стражи», по заведенному порядку, в 8 часов утра, явился в небольшую комнату, на дверях которой был прибит полулист бумаги с криво выведенными большими буквами надписью: «Канцелярия». Писарь был из молодых; эту должность он занимал только с 1862 года. Раньше он входил в состав команды, сформированной в городе Екатеринослав из 40 рядовых; команда была сформирована в 1858 году, и в том же году была прислана в город Мариуполь под начальством ее постоянного начальника Лисенко. (...)

Писарь войсковой команды отличался как образцовый «службист» и за образцовое исполнение дисциплины, в 1860 год был произведен в унтер-офицеры. Обязанности писаря он исполнял с тем же неизменным усердием, с тем же строгим исполнением дисциплины, как и обязанности рядового.

(1)

Мариуполь под начальством ее постоянного начальника Лисенко. (...)

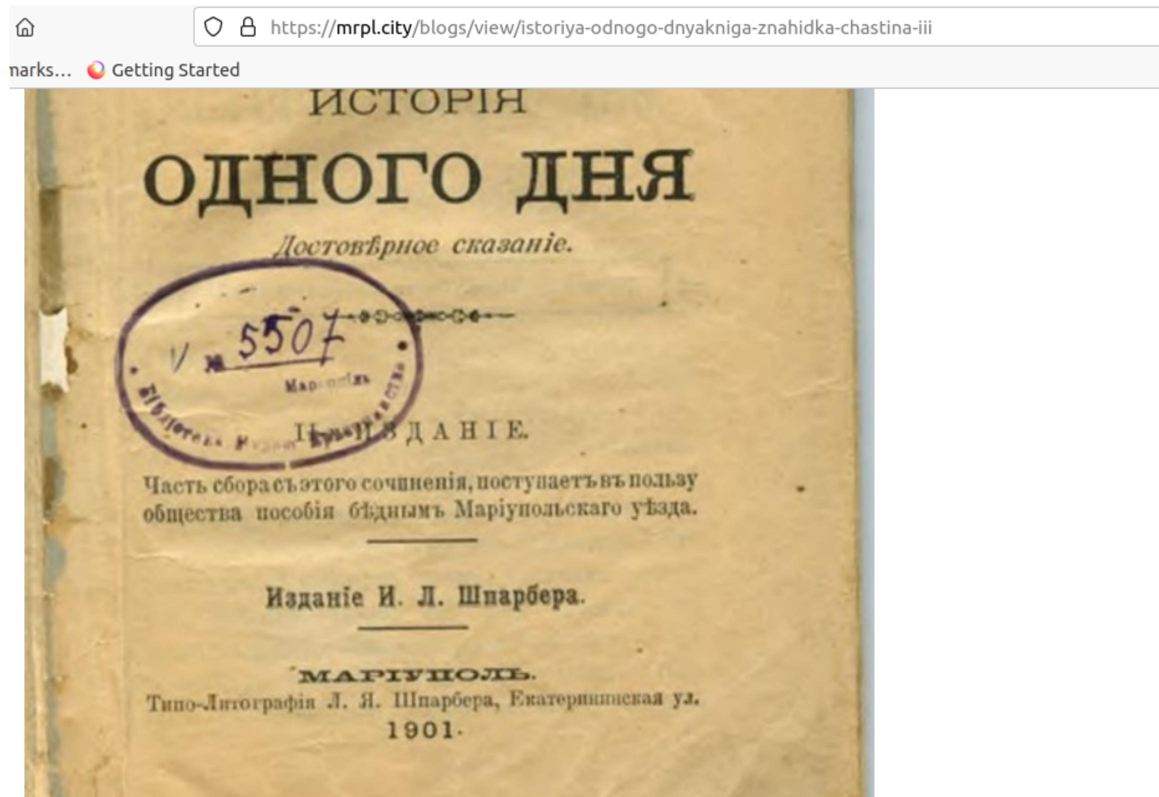
Писарь войсковой команды отличался как образцовый «службист» и за образцовое исполнение дисциплины, в 1860 год был произведен в унтер-офицеры. Обязанности писаря он исполнял с тем же неизменным усердием, с тем же строгим исполнением дисциплины, как и обязанности рядового.

...Он достал несколько толстых тетрадей в потертом переплете, затем, обмокнув в пузырек с чернилом гусиное перо, стал выводить буквы на сырой, немного мохнатой и похожей на войлок, бумаге, из которой состояли книги для входящих и исходящих бумаг.

В это же время твердым шагом, не спеша, но и не медля входил приличный, солидный, с бравым видом господин лет тридцати. Роста он был выше среднего, блондин, одет в плохенькое пальто светло коричневого цвета, заметно потертое; в такие пальто обыкновенно одеты приказчики, стоящие за прилавком. Неизвестный, войдя в канцелярию, поздоровался с писарем; последний встал, вытянулся, поклонился, молча сел. И стал опять усердно выводить буквы, но душа его была уже охвачена какой-то неясной тревогой.

(2)

ИСТОРІЯ
ОДНОГО ДНЯ
Достовѣрное сказаніе.

ИЗДАНІЕ.

Часть сбора съ этого сочиненія, поступаетъ въ пользу общества пособія бѣднымъ Маріупольскаго уѣзда.

Изданіе И. Л. Шпарбера.

МАРІУПОЛЬ.
Типо-Литографія Л. Я. Шпарбера, Екатерининская ул.
1901.

Писарь почувствовал, что необычное появление неизвестного господина неспроста.

Между неизвестным и писарем в это время завязался следующий диалог:

Неизвестный: Кто начальник?

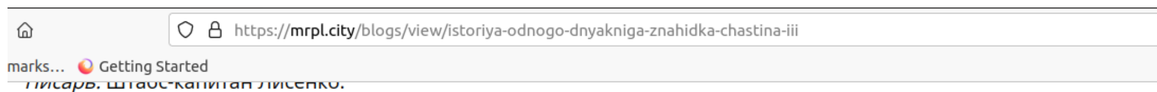
Писарь: Штабс-капитан Лисенко.

Неизвестный: Хорошо-ли обращается с солдатами?

Писарь: Так точно, все обстоит благополучно, позвольте доложиться начальн...

Неизвестный (резко обрывая): Не надо, останься... Есть печатная бумага?

(3)

Писарь: Штабс-капитан Лисенко.

Неизвестный: Хорошо-ли обращается с солдатами?

Писарь: Так точно, все обстоит благополучно, позвольте доложиться начальн...

Неизвестный (резко обрывая): Не надо, останься... Есть печатная бумага?

Уже после второго вопроса писарь понял, что предчувствие его не обмануло; ему показалось очевидным, что перед ним какой-то большой начальник «ибо никто иной как только начальник, станет спрашивать как обращаются с солдатами»: от этой мысли он заволновался, «весь затрясся» и дрожащей рукой положил на стол 6 листков белой бумаги. Между тем «большой начальник уже отдал сухо приказ: «Напиши на этой бумаге, что я скажу...

Оторопь охватила писаря, в голове мелькнула мысль удрать, убежать, но это была только мысль без решимости; на самом деле писарь боялся тронуться с места. Он только смог произнести тихим, умоляющим голосом.

- Позвольте доложить начальнику команды.

- Но на эту мольбу неизвестный еще более сухо, повысив голос, ответил:

- Не надо. Пиши!

Писарь покорно сел перед листом белой бумаги. Неизвестный, поглядывая в памятную книжку, высунутую из внутреннего кармана своего верхнего пальто, стал диктовать, а писарь записывать следующее:

«По данной мне власти Государя Императора Всероссийского Александра Николаевича, в Царском Селе 18 мая 1862 года, лицом и Именем которого повеливаю: бывшего заседателя этого суда Николая Логафетова, за грабеж и смертоубийство»...

Но силы писаря ему изменили. Уже когда он выводил слово: «Государя Императора», ему сперло дух и он чувствовал как земля уходит из-под ног. Когда же были упомянуты преступления Логафетова, о которых шепотом и почему-то со страхом говорилось в Мариуполе, как будто бы все были соучастниками его преступлений, писарь всем своим существом постиг, что перед ним – великую власть имущая персона, и так заволновался, что

(4)

его руки с гусиным пером среди стиснувшихся пальцев запрыгали на бумаге:

Начатый лист был испорчен появившейся на нем чернильной кляксой и до неузнаваемости безобразно выведенными буквами последних слов, отражавших пляску руки на блумаге.

Неизвестный прекратил диктовать и повелительно сказал писарю:

Встань, оправься, пройдись по комнате, не надо дрейфить!

Пока писарь отправлялся, неизвестный стал около двери, отрезав путь к бегству.

- Ну теперь пиши, – опять приказал неизвестный, и, после переписывания на чистый лист уже написаного, продолжал диктовать следующее: «и вообще за все злоупотребления лишить всех прав состояния с ссылкой на Алтайские заводы в вечные работники, имение продать с публичного торга и удовлетворить всех должников и претендентов; а остальное затем должно поступить в казну». Просмотрев написанное, неизвестный собственоручно «подписывает» его так: «Уполномеченный Государя моего, верноподанный Григорий Власов Ильяшенко. Мариуполь, апреля 6 дня. 1863 года. Подпись эта не произвела впечатления на писаря, который после перенесенных тревог, перестал временно реагировать и только пасивно продолжал писать под диктовку еще 2 приказа».

В наступних наказах Ільяшенко вимагав одразу ж заарештували Логафетова, поголити його і передати під суд.

«Все 3 приказа, написанные на 3-х отдельных листах Ильяшенко спрятал во внутренние карманы своего пальто; затем стал вплотную перед писарем и сказал «смотри», растегнул верхние пуговицы жилета и вынул из-под него складной медальйон из красной меди, висевший на Андреевской ленте. В этом медальйоне был портрет Государя…

«Смотри», говорил Ильяшенко, наступая на писаря, «ты знаєш, кто я такой, видишь чем я награжден от Государя. Знай, что если ты известишь начальника команды до ревизии мною суда, сегодня же будешь повешен»! С этими словами, произнесенными со зловещим грозным шепотом, Ильяшенко быстро вышел из канцелярии. У писаря отнялся дух, опять потемнело в глазах, застучало в голове: не донести начальнику – беда, донести – еще хуже, мелькнуло в его сознании: недвижимый, словно окаменелый, остался он в своей канцелярии, как будто тысяча

(5)

https://mrpl.city/blogs/view/istoriya-odnogo-dnyakniga-znahidka-chastina-iii

Getting Started

складной медальон из красной меди, висевший на Андреевской ленте. В этом медальоне был портрет Государя...

«Смотри», говорил Ильяшенко, наступая на писаря, «ты знаєш, кто я такой, видишь чем я награжден от Государя. Знай, что если ты известишь начальника команды до ревизии мною суда, сегодня же будешь повешен»! С этими словами, произнесенными со зловещим грозным шепотом, Ильяшенко быстро вышел из канцелярии. У писаря отнялся дух, опять потемнело в глазах, застучало в голове: не донести начальнику – беда, донести – еще хуже, мелькнуло в его сознании: недвижимый, словно окаменелый, остался он в своей канцелярии, как будто тысяча цепей приковали его к месту...».

От так вирішив Григорій Ільяшенко помститися за свого знайомого Поддубню. Треба визнати, він мав неабиякі акторські здібності. Але він і уявити не міг, що його план виявиться дійсно успішним, адже всі в місті повірили, що він є високопосадовцем і всі накази справжні. Навіть капітан команди Іван Павлович Лисенко не впізнав почерк свого писаря і виконував всі накази лженачальника. Більше того на суді над Логофетовим Ільяшенко настільки сміливо себе поводив, що всі остаточно переконалися – перед ними справжній Уповноважений Государя. Логафетов змирився зі своєю участю і одразу ж був поголений. Тепер вже в ролі арештанта він чекав на виїзд з міста. А маріупольці робили все, щоб догодити високому начальнику, Уповноваженому Государя Імператора Всеросійського Ільяшенку, який на застіллі, влаштованому на його честь, так багато випив, що виїхати з міста одразу не зміг і залишився ще відпочивати. Мабуть, якщо виїхав би раніше, ця історія закінчилася б для нього цілковитим тріумфом. Однак в Маріуполі знайшлися ті, хто зрозумів, що він – справжній самозванець і всі його накази є вигадкою. Хто зміг викрити головного героя книги і чи вдалося йому врятуватися, ви дізнаєтеся згодом...

Читайте також:

«Історія одного дня» – книга-знахідка про Маріуполь (І Частина)

«1863: Історія одного дня» – книга-знахідка про Маріуполь (Частина II)

Джерело: https://mrpl.city/

(6)